

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΟΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ: ΕΥΛΟΓΙΑ Ἡ ΕΦΙΑΛΤΗΣ; (Ἰωάν. Γ. Ξυνοπούλου)	289
ΣΑΡΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ «ΥΣΤΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ» ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙ ΣΤΗΜΟΝΩΝ (Μιχ. Θ. Μηλίγκου)	295
«Σ' ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΙΣΤΕΥΟΥΝ ΣΕ ΤΙΠΟΤΑ ΚΑΙ ΣΕ ΚΑΝΕΝΑ» (Luc Baresta)	297
ΛΑΒΩΜΕΝΗ ΚΑΛΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΒΗΘΛΕΕΜ (ποίημα Α. Σταυρίτη)	300
Η ΠΕΡΙ ΤΗΣ «ΟΡΟΚΡΑΤΙΑΣ» ΘΕΩΡΙΑ ΕΝ ΤΗ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ «ΑΙΤΙΑΣ» (Καθηγ. Α. Ν. Ζούμπου)	301
Η ΑΡΕΤΗ ΩΣ ΑΘΛΗΜΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΗΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΤΕΛΕΙΩΣΕΩΣ (Δημ. Ν. Παπαθανασοπούλου)	302
ΣΚΕΨΕΙΣ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ: ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΘΕΜΑ (Αίμ. Βορριά)	307
ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ (Ι.Γ.Α.)	311
ΕΠΙΚΑΙΡΑ (Π. Κλωνάρη)	315
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΕΣ ΣΑΡΑΚΟΣΤΟΥ ΕΝΑΤΟΥ ΤΟΜΟΥ 1986	317

ΕΤΟΣ 49οv

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1986

ΑΡΙΘ. 476

Πρὸς τοὺς κ. κ. συνδρομητὰς τῶν «Ἀκτίνων»

Καθὼς πλησιάζει ἡ νέα χρονιά, ὑπενθυμίζομε στοὺς φίλους, συνεργάτας - συνδρομητὰς μας, τὴν ἀνάγκην νὰ ἀνανεώσουν ἐγκαίρως τὴ συνδρομὴ των γιὰ τὸ 1987, μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι συμβάλλουν, ὡς συνεργάται, στὸ πνευματικὸ ἔργο τῶν «Ἀκτίνων» καὶ συντελοῦν στὴν ἀπρόσκοπτη καὶ τακτικὴ κυκλοφορία τοῦ Περιοδικοῦ σὲ τόσο ἀπαιτητικοὺς καιροὺς.

Ἐτησίᾳ συνδρομὴ γιὰ τὸ 1987 δρχ. 400.

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ

Ἐσωτερικοῦ: Δρχ. 400. Ἐξωτερικοῦ γενικῶς: \$ 10.

Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται εἰς τὰ γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Καρύ-
στη 14), Θεσσαλονίκης (Ἄγ. Σοφίας 41). Ἡμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἀπο-
στέλλεται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ δι' ἀποστολῆς ἴσης ἀξίας
γραμματοσήμων.

Εἰδικῶς οἱ συνδρομηταὶ μας τῆς ἐπαρχίας ἡμποροῦν νὰ καταθέ-
τουν τὴ συνδρομὴ τους, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς,
στοὺς ἐθελοντὰς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας στὶς πόλεις ὅπου
ὑπάρχουν.

ΑΚΤΙΝΕΣ

Έτος 49ο

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1986

Άρθ. 476

ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ : ΕΥΛΟΓΙΑ Ή ΕΦΙΑΛΤΗΣ ;

ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Η μέχρι σήμερα πορεία των πραγμάτων, έχει καταδείξει ότι για να γίνη βιώσιμη στο μέλλον η πυρηνική ενέργεια, είναι ανάγκη να βελτιωθεί ακόμη περισσότερο η στάθμη ασφαλείας και να λυθούν προβλήματα που δεν ανήκουν μόνο στην σφαίρα της τεχνολογίας αλλά έχουν προεκτάσεις και στην σφαίρα της ηθικής.

Πρέπει ακόμα να αντιμετωπισθεί και το πρόβλημα του πυρηνικού καυσίμου για τους σταθμούς του μέλλοντος, γιατί τα παγκόσμια αποθέματα του ουρανίου που ή εκμετάλλευσή τους είναι οικονομικώς συμφέρουσα είναι περιορισμένα. Το ουράνιο -235 που παίζει σήμερα τον ρόλο του πυρηνικού καυσίμου αντιπροσωπεύει μόλις το 0,7% του φυσικού ουρανίου. Το φυσικό ουράνιο αποτελείται κατά 99,3% από το ισότοπο 238 που δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει ως πυρηνικό καύσιμο, πραγματοποιώντας αυτοσυντήρητη αλυσωτή αντίδραση σχάσεως. Πρέπει να εκτεθεί πρώτα σε ακτινοβολία νετρονίων για να μετατραπεί σε πλουτόνιο 239 που είναι σχάσιμο υλικό.

Η μετατροπή αυτή πρέπει να γίνεται σε αντιδραστήρες διαφορετικού τύπου από αυτούς που χρησιμοποιούνται σήμερα σε εμπορική κλίμακα. Οι νέοι αυτοί αντιδραστήρες που θα διαδεχθούν τους σημερινούς, θα μπορούν να

καταναλίσκουν κάποιο πυρηνικό καύσιμο (ουράνιο -235, πλουτόνιο ή ουράνιο -233), αποδίδοντας ενέργεια και ταυτόχρονα να μετατρέπουν το ουράνιο 238 που θα περιέχουν στο έσωτερικό τους, σε πλουτόνιο. Αυτό όμως πρέπει να γίνεται έτσι ώστε οι πυρήνες του πλουτωνίου που θα παράγονται να είναι περισσότεροι από τους πυρήνες του καυσίμου που θα καταναλίσκονται π.χ. για 100 καταναλισκόμενους πυρήνες καυσίμου, να παίρνουμε 120 πυρήνες πλουτωνίου. Μέχρι σήμερα όμως δεν έχει αποδειχθεί ότι είναι οικονομικά βιώσιμοι και λειτουργικά ασφαλείς οι αντιδραστήρες αυτού του είδους, που βρίσκονται ακόμα στο δοκιμαστικό στάδιο. Έξυπακούεται ότι οι αντιδραστήρες αυτοί, που ονομάζονται «αναπαραγωγικοί» απαιτούν υψηλότερη τεχνολογία, υψηλότερες στάθμες ασφαλείας και αναγκαστικά και υψηλότερο κόστος κεφαλαίου. "Ας σημειωθεί ακόμα ότι το πλουτόνιο είναι ένα υλικό πολύ επικίνδυνο. Είναι πολύ τοξικό και εκπέμπει ακτινοβολία -α. Είσπνεόμενο προκαλεί καρκίνο του πνεύμονος. Έπειδή η ακτινοβολία που εκπέμπει δεν είναι πολύ διεισδυτική, μπορεί να γίνει εύκολη λεία για κλοπή από κακοποιούς ή τρομοκράτες που θα μπορούσαν να κατασκευάσουν μ' αυτό αυτοσχέδια πυρηνικά έκρηκτικά και να εκβιάζουν αρχές και Κυβερνήσεις. 'Ο Weinberg

έκτιμᾶ ὅτι ὅταν ὁ πληθυσμὸς τῆς γῆς θὰ φθάσει τὰ 15 δισεκατομμύρια (γύρω στὸ 2140) οἱ ἀνάγκες του γιὰ ἡλεκτροδότηση θὰ ἀπαιτήσουν τὴν ὑπαρξή 24000 ἀναπαραγωγικῶν ἀντιδραστήρων ἐπάνω στὴ γῆ. Αὐτοὶ θὰ περιέχουν στὸ ἐσωτερικὸ τους 150.000 τόννους πλουτωνίου συνολικά. Ἡ παραγωγή πλουτωνίου θὰ πρέπει νὰ εἶναι 15000 τόννοι τὸν χρόνο. Κάθε χρόνο θὰ πρέπει νὰ διακινεῖται 2.100.000 φορτία πλουτωνίου! Τὸ περιεχόμενο τῶν ἀντιδραστήρων σὲ ραδιενέργεια θὰ φθάνει τὰ 36 τρισεκατομμύρια Curies! Ἄς σκεφθοῦμε ὅτι τὸ ποσὸ αὐτὸ εἶναι 36000 φορές μεγαλύτερο ἀπὸ ὅσο θὰ χρειαζόταν γιὰ νὰ προκαλέσει ἓνα πυρηνικὸ ἀτύχημα μεγέθους Τσερνομπύλ. Γιὰ ὅλα αὐτὰ ὑπάρχει πολὺς σκεπτικισμὸς σχετικὰ μὲ τὴν λύση τοῦ πλουτωνίου. Ὁ Fred Hoyle, ἀστρονόμος, γνωστὸς στὸ χῶρο τῆς Κοσμολογίας ἐδῶ καὶ 30 χρόνια, ποὺ εἶναι ὅμως καὶ πυρηνικὸς φυσικὸς, πρότεινε τὸ 1977 μιὰ ἐναλλακτικὴ λύση: Νὰ ἐγκαταλειφθεῖ ἡ λύση τοῦ πλουτωνίου καὶ ἡ ἀνάπτυξη νέων τύπων ἀντιδραστήρων. Νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὅμως παράλληλα μὲ τὰ ἀποθέματα τοῦ οὐρανίου καὶ τὰ ἀποθέματα θορίου ποὺ εἶναι 4 ἢ 5 φορές ἀφθονώτερο ἀπὸ τὸ οὐράνιο καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ μετατραπῆ σὲ οὐράνιο -233. Τὸ τελευταῖο, εἶναι σχάσιμο ὕλικὸ καὶ μπορεῖ νὰ δώσει αὐτοσυντήρητη ἀλυσσώτῃ ἀντίδραση. Ὁ ἀντιδραστήρας ποὺ προσφέρεται γι' αὐτὴ τὴν μετατροπὴ καὶ τὴν ταυτόχρονη ἀπόδοση ἐνεργείας εἶναι ὁ λεγόμενος CANDU ποὺ ἔχει ἤδη ἀναπτυχθεῖ καὶ λειτουργεῖ μὲ ἐπιτυχία στὸν Καναδᾶ ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια.

Τὸ οὐράνιο -233 εἶναι ἐπικίνδυνα ραδιενεργὸ ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ γίνῃ λεία κακοποιῶν ἢ τρομοκρατῶν καὶ ὁ χειρισμὸς του ἀπαιτεῖ ἐιδικοὺς ἐπιστήμονες καὶ ἐκτεταμένους ἐργαστηριακὲς ἐγκαταστάσεις, ποὺ εἶναι πολὺ ἀπίθανο νὰ τίς διαθέτουν οἱ «περιθωριακὲς ὁμάδες». Τίς ἀπόψεις τοῦ Hoyle ἐπικροτεῖ καὶ ὁ Sir Alan Cottrel,

κορυφαῖος μεταλλουργὸς τῆς Βρετανίας.

Ὡς τὴν ὥρα ὅμως, δὲν ἔχει σημειωθεῖ πρακτικὰ καμμιά κίνηση πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση.

ΤΑ ΠΑΘΗΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Ἄνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ποιά πορεία θὰ ἀκολουθηθεῖ στὸ μέλλον ὡς πρὸς τὸ θέμα τῶν πυρηνικῶν καυσίμων καὶ τῶν ἀντιδραστήρων ποὺ ταιριάζουν στὴν λύση ποὺ θὰ προτιμηθεῖ, ἡ κοινὴ γνώμη ἀνησυχεῖ σχετικὰ μὲ τὴν ἀξιοπιστία τῶν ἀντιδραστήρων ποὺ χρησιμοποιοῦνται σήμερα.

Τὸ ἀτύχημα ΤΜΙ ἂν καὶ δὲν συνοδεύτηκε ἀπὸ ἀπολογισμὸ νεκρῶν καὶ ἀμέσων θυμάτων τῆς ραδιενεργείας, ἔδωσε τὸ πρῶτο σοβαρὸ πλήγμα στὴν ἀξιοπιστία τῶν πυρηνικῶν σταθμῶν. Μὲ τὸ ἀτύχημα Τσερνομπύλ, ἡ δυσπιστία κορυφώθηκε. Γι' αὐτὸ, οἱ εἰδικοί στὸν σχεδιασμὸ τῶν ἀντιδραστήρων, προσανατολίζονται πρὸς τὴν ἰδέα κατασκευῆς ἀντιδραστήρων ποὺ ἡ ἀσφάλειά τους νὰ μὴν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὴν ἀποτελεσματικότητά τῶν συστημάτων προστασίας καὶ τὴν ἐτοιμότητα καὶ εὐθυκρισία τῶν χειριστῶν. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ ἀσφάλεια δὲν θὰ βασίζεται πειὰ στὰ «ἐνεργητικὰ συστήματα» ποὺ ἐπεμβαίνουν διορθωτικὰ ὅταν ἀνιχνευθεῖ σφάλμα, ἀλλὰ στὸς φυσικοὺς νόμους ποὺ θὰ ἐνεργοῦν μὲ ὅσο γίνεται ἀμεσώτερο καὶ ἀπλούστερο τρόπο, ἐξουδετερώνοντας τὰ ἀποτελέσματα τυχόντος σφάλματος.

Ἡ νέα φιλοσοφία ἀσφαλείας, ἀκολουθεῖ τὴν ἐξῆς σειρά ἀσφάλειων: Γιὰ νὰ μὴν ἔχουμε διαφυγὴ ραδιενεργῶν ὕλικῶν πρὸς τὸ περιβάλλον, θὰ πρέπει μὲ κάθε θυσία, νὰ ἐμποδίσουμε τὴν τήξη τοῦ πυρήνα τοῦ ἀντιδραστήρα· αὐτὸ σημαίνει νὰ ἀποφύγουμε τὴν ὑπερθέρμανσή του.

—Πῶς θὰ γίνῃ αὐτό;

—Μὲ τὸ νὰ διατηροῦμε τὸν πυρῆνα ὑψισμένο πάντα μέσα στὸ ψυκτικὸ μέσο καὶ τὸ ψυκτικὸ μέσο νὰ εἶναι

τόσο άφθονο ώστε να έμποδίζει την υπερθέρμανση, ακόμα κι' όταν κυκλοφορεί με φυσική κυκλοφορία.

Και για να μπορούμε να έχουμε άποτελεσματική ψύξη, ακόμα και με συνθήκες φυσικής κυκλοφορίας πρέπει οι ψυκτικές επιφάνειες που διαθέτει ο πυρήνας να βρίσκονται σε κατάλληλη σχέση με τόν όγκο του. Με αυτό τόν τρόπο όμως, καταλήγουμε σε μικρότερα μεγέθη μονάδων. Άντι δηλαδή για τις μονάδες τών 1000 ηλεκτρικών μεγαβάττ που κατά κανόνα χρησιμοποιούνται σήμερα, θα έχουμε μελλοντικά μονάδες τών 100 έως 140 ηλεκτρικών μεγαβάττ. Θα πρέπει δηλαδή να θυσιασθεί σε κάποιο βαθμό ή «οικονομία κλίμακος» που μάς όδηγησε στα σημερινά μεγάλα μεγέθη, πρòς όφελος τής ασφάλειας. Άρκετά παραδείγματα συστημάτων που βασίζονται στην αρχή τής «παθητικής ασφάλειας» μπορούν οι ενδιαφερόμενοι να βρουν στο τεύχος του Μαρτίου 1986 τού περιοδικού «Scientific American». Άς σημειωθεί ακόμα, ότι ένα τυπικό μέσο παθητικής ασφάλειας είναι και τò θολωτό περίβλημα που μπορεί να συγκρατήσει την ραδιενέργεια, όπως έγινε στην περίπτωση του TMI, ενώ ή άπουσία του επέτρεψε την συμφορά τού Τσερνομπύλ.

Υπάρχουν άρκετοι που καυχώνται ότι τὰ θολωτά περιβλήματα τών σταθμών τους, μπορούν να άνθέξουν ακόμα και στην περίπτωση που θα έπεφτε επάνω τους ένα μεγάλο έπιβατηγό άεροπλάνο. "Όμως ακόμα κι' αν αυτό άληθεύει, κανείς δέν μπορεί να προδικάσει ότι τò έκρηκτικό άποτέλεσμα που μπορεί να συνοδεύσει την τήξη τού πυρήνα είτε άπό άτμοποίηση μεγάλης μάζας ψυκτικού νερού, είτε άπό σχηματισμό μεγάλης ποσότητας ύδρογόνου — όπως έγινε στο TMI — θα προκάλεσει στο θολωτό περίβλημα μικρότερη καταπόνηση άπό εκείνη που συνεπάγεται ή πρόσκρουση τού άεροπλάνου. Η άνθρωπότητα δέν ώφελήθηκε ποτέ άπό τις καυχησιολογίες. Άπεναντίας, ήταν πολú ούσιαστική στην πρό-

οδο τής έπιστήμης ή συμβολή εκείνων που είχαν σαφή άντίληψη τού περιορισμένου μεγέθους τών άντιληπτικών τους ίκανοτήτων, όπως ο μέγας Νεύτων που παρομοίαζε τόν έαυτό του με παιδάκι που παίζει με μικρά βότσαλα στην άκρογιαλιά, ενώ έκτείνεται μπροστά του ο άπέραντος ώκεανός τού άγνώστου.

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Σήμερα κανείς δέν άμφιβάλλει ότι ο κόσμος δέν παρέχει πια την ίδια εικόνα μ' εκείνη που παρείχε πρò τού Τσερνομπύλ. Η Σοβιετική ήγεσία άπέδωσε τò άτύχημα σε συρροή άνθρωπίνων σφαλμάτων, για τὰ όποια θαρύνονται άποκλειστικά οι χειριστάι τού σταθμού.

Και με άρκετη δόση άλαζονείας, έδήλωσε ότι τò άτύχημα αυτό δέν πρόκειται να έπηρεάσει καθόλου τὰ πυρηνικά τους προγράμματα. Άνάλογες δηλώσεις για την έμμοή στην περαιτέρω άνάπτυξη πυρηνικών σταθμών έγιναν και σε άλλες χώρες, πράγμα που ήταν φυσικό να άναμένεται, δεδομένου ότι δέν είναι καθόλου εύκολο να σταματήσει κανείς προγράμματα στα όποια έχουν ως την ώρα έπενδυθεί έκατοντάδες δισεκατομμυρίων δολλαρίων.

Στην Γαλλία, που έχει έπενδύσει τò 65% τής ήλεκτροπαραγωγής της σε πυρηνικούς σταθμούς, οι άρχες προσπάθησαν με κάθε τρόπο να άντιπαρέλθουν τις συνέπειες τού Τσερνομπύλ με τόν ίσχυρισμό ότι δέν παρατηρήθηκε στόν δικό τους χώρο καμμία σημαντική αύξηση τής στάθμης τής ραδιενεργείας! Σχολιάζοντας ειρωνικά τις δηλώσεις αυτές άλλοι εύρωπαίοι έπιστήμονες είπαν: Φαίνεται ότι ο Πρόεδρος Μιττεράν άπηγόρευσε άυστηρά την είσοδο τής ραδιενεργείας στην Γαλλία, όπως άκριβώς έκανε και στην περίπτωση τών άμερικανικών άεροπλάνων που ζήτησαν άδεια να περάσουν πάνω άπό την Γαλλία για να βομβαρδίσουν την Λιβύη!

Σε όλες τις χώρες όπου υπάρχει ή ελευθερία για έκφραση γνώμης, φαίνεται ότι η πλειοψηφία εύνοει την εγ-κατάλειψη της πυρηνικής ενέργειας — τουλάχιστον με την μορφή που προσφέρεται σήμερα — και τον προσανατολισμό προς άλλες λιγώτερο επικίνδυνες ενεργειακές πηγές. Στην Σουηδία ο πρωθυπουργός Ingvar Carlsson ανέφερε ότι αντιμετωπίζεται το κλείσιμο των 12 πυρηνικών σταθμών που έχει η χώρα του πριν από το έτος 2010. Το ατύχημα του Τσερνομπύλ προκάλεσε στην Σουηδία ζημιά 144 εκατομμυρίων δολλαρίων από άχρηστευση ειδών διατροφής και έκανε προβληματική την επιβίωση 15000 Λαπώνων που ζουν νομαδική ζωή.

Στην Βρεταννία, οι ζημιές στην γεωργία και στην κτηνοτροφία από την ραδιενέργεια του Τσερνομπύλ εκτιμήθηκαν σε 14 εκατομμύρια δολάρια. Άνάλογες ζημιές έχουν ύποσει και άλλες χώρες. Όμως η ΕΣΣΔ δεν θεωρεί ότι έχει υποχρέωση να καταβάλει αποζημιώσεις γι' αυτές.

Άλλως τε και η ίδια έχει σοβαρά προβλήματα να αντιμετωπίσει: Η στάθμη ραδιενέργειας στην περιοχή του σταθμού του Τσερνομπύλ είναι 2500 φορές υψηλότερη από τα κανονικά όρια. Από μια έκταση 110 τετραγωνικών χιλιομέτρων χρειάστηκε να απομακρυνθούν 135000 άνθρωποι και να μεταστεγασθούν άλλοι. Υπάρχουν ήδη 31 νεκροί από την ραδιενέργεια και 5000 περίπου υπολογίζονται τα μελλοντικά θύματα από κακοήθειες νεοπλασίες οφειλόμενες σε υπερβάλλουσες δόσεις ακτινοβολίας.

Είναι αυτονόητο ότι τέτοιου είδους ατυχήματα δεν μπορούν να γίνουν αποδεκτά από την παγκόσμια κοινή γνώμη, ακόμη και αν περιορίσουμε την συχνότητά τους σε μία φορά κάθε τριάντα χρόνια. Από τους 350 αντιδραστήρες που υπάρχουν σήμερα στον κόσμο, οι ΗΠΑ έχουν τους 101 εν λειτουργία και ακόμα 24 άλλους που βρίσκονται στο στάδιο της κατασκευής. Έχουν δηλαδή με αυτά τα δεδο-

μένα το παγκόσμιο προβάδισμα σε πυρηνική ηλεκτροπαραγωγή. Από το 1978 μέχρι σήμερα, έχουν τεθεί σε λειτουργία στις ΗΠΑ 30 πυρηνικοί σταθμοί, είναι όμως δηλωτικό της ανησυχίας της κοινής γνώμης των ΗΠΑ το γεγονός ότι στο ίδιο διάστημα έχουν άκυρωθεί 66 άλλες παραγγελίες πυρηνικών σταθμών.

Ας σημειωθεί ακόμα ότι από το 1978 μέχρι σήμερα δεν έχει παραγγελθεί για το έσωτερικό των ΗΠΑ κανένας νέος πυρηνικός σταθμός και ότι οι 4 μεγάλες κατασκευάστριες εταιρείες των ΗΠΑ επιβιώνουν οικονομικά χάρη στην παροχή υπηρεσιών συντηρήσεως και ανταλλακτικών που προσφέρουν στις υπάρχουσες εγκαταστάσεις και σε λίγες — συγκριτικά — παραγγελίες που έχουν πάρει από ξένες χώρες.

Παρόμοια προβλήματα επιβιώσεως αντιμετωπίζουν κατασκευάστριες εταιρείες και σε άλλες χώρες.

Το Τσερνομπύλ απέδειξε ότι η ανθρωπότητα δεν είναι προετοιμασμένη για να αντιμετωπίσει τα πυρηνικά ατυχήματα ακριβώς επειδή τα θεωρούσε πολύ απίθανα. Δεν υπάρχουν ειδικές νοσοκομειακές μονάδες για την νοσηλεία μεγάλου αριθμού θυμάτων ραδιενέργειας, ούτε και έπαρκεια ιατρών εξειδικευμένων σ' αυτό τον κλάδο, ακόμα και στις πιο ανεπτυγμένες χώρες του κόσμου. Ούτε μπορεί να θεωρηθεί δεδομένο ότι οι άνθρωποι σ' όλο τον κόσμο θα συμβίωσασθουν εύκολα με την ιδέα ότι θα βρίσκονται σε έτοιμότητα να εγκαταλείψουν όποτε-δήποτε χρειασθεί το νοικοκυριό τους και τα υπάρχοντά τους και να μεταστεγασθούν σε άλλες περιοχές, όταν η ανάγκη το καλέσει, επειδή η περιοχή όπου ήταν το σπίτι τους θα είναι πια ακατοίκητη για αρκετές δεκαετίες έπειτα από ένα πυρηνικό ατύχημα. Ασφαλώς δεν είναι λύση καν το να πούμε να σταματήσουν από σήμερα την λειτουργία τους όλοι οι πυρηνικοί σταθμοί του κόσμου, όταν είναι δεδομένο ότι το 15% της παγκοσμίου

ήλεκτροπαραγωγής προέρχεται από πυρηνικούς σταθμούς. Το πιδ ρεαλιστικό θά ήταν νά μή προσθέσουμε άλλους σταθμούς σ' αυτούς πού ήδη υπάρχουν, αφήνοντάς τους νά έξαντλήσουν τήν προβλεπομένη διάρκεια ζωής των, φροντίζοντας συγχρόνως για τήν αύστηρη εφαρμογή τών κανονισμών και θέτοντας τούς υπάρχοντες σταθμούς—μέ κοινή συμφωνία όλων τών χωρών του κόσμου—κάτω από συστηματικό διεθνή έλεγχο. Είναι παραλογισμός νά έξαντλείται όλη ή ζωτικότητα τών ειρηνιστών πού φιλοδοξούν νά προστατεύσουν τόν κόσμο από τόν πυρηνικό όλεθρο μόνο στην κατάργηση τών πυρηνικών όπλων και νά τηρείται «σιγή ίχθύος» σέ σχέση με τις «ειρηνικές εφαρμογές της πυρηνικής ένεργείας». Ο όλεθρος από τά πυρηνικά όπλα δέν μπορεί νά επέλθει χωρίς πόλεμο. Ένω τά πυρηνικά άτυχήματα μπορούν νά δημιουργούν όλεθρο άκόμα και υπό συνθήκες ειρήνης.

ΣΧΑΣΗ Ή ΣΥΝΤΗΞΗ;

Η περιπέτεια του ανθρώπου με την πυρηνική σχάση προσθέτει στους κινδύνους πού υπήρχαν πριν από την έναρξη της και πολλούς νέους χωρίς νά άποτελεϊ — όπως αρχικά είχε έλπισθει — την όριστική λύση στο ένεργειακό πρόβλημα του κόσμου. Στην καλύτερη περίπτωση, θά μπορούσε νά θεωρηθεί σαν μιá λύση πού θάπρεπε νά υπάρξει παράλληλα με άλλες λύσεις.

Η πυρηνική σχάση, από ό,τι μέχρι σήμερα είδαμε, μπορεί νά προσφέρει υπηρεσίες μόνο στην παραγωγή ήλεκτρικής ένεργείας. Ο αρχικός ένθουσιασμός για ύπαρξη πυρηνικών πλοίων ή πυρηνικών μέσων μεταφοράς έχει από πολλά χρόνια έξαμισθει. Με εξαίρεση μόνον τών πυρηνικών υποβρυχίων, όπου εκεί οι αντιδραστήρες έξασφαλίζουν άπερίοριστη σχεδόν άυτονομία δράσεως και δίνουν τήν δυνατότητα για συνεχή πολύμηνη κίνηση χωρίς τήν ανάγκη άνεφοδια-

σμού σέ καύσιμα, οι πυρηνικοί κινητήρες είναι έμπορικά άσύμφοροι. Έπειδή τó θάρος και όγκος τών θωρακίσεων πού χρειάζονται για τήν προστασία από τις άκτινοβολίες, μειώνουν δραματικά τά διαθέσιμα περιθώρια για όφέλιμο φορτίο. Όμως άκόμα και ή ήλεκτροπαραγωγή, συνοδεύεται από προβλήματα και κινδύνους πού δέν έχουν έκμηδενισθει, παρ' όλη τήν καυχησιολογία τών ύποστηρικτών τών πυρηνικών σταθμών.

Η τεχνολογία τών πυρηνικών σταθμών σαν έπιστημονική κατάκτηση είναι άξιοθαύμαστη.

Σαν προσπάθεια για έξουδετέρωση κινδύνων μεγαλειώδης. Όμως, όλα τά ήλεκτρομηχανικά συστήματα πού ή ανθρώπινη διάνοια μπορεί νά επινόησει υπόκεινται σέ σφάλματα.

Σέ σφάλματα κρίσεως υπόκεινται επίσης και οι χειριστά πού έπωμίζονται τήν λειτουργία τών σταθμών. Η βελτίωση τών έγκαταστάσεων με τήν ένσωμάτωση τών παθητικών συστημάτων άσφαλείας, τήν καλύτερη εκπαίδευση τών χειριστών, τήν συσσώρευση και αξιοποίηση πείρας λειτουργίας και τήν αύστηροτέρα επίβλεψη τών σταθμών από διεθνείς ομάδες έμπειρογνωμόνων, παράλληλα με τήν βελτίωση της νομοθεσίας για τήν εγκατάσταση και τήν λειτουργία τών μελλοντικών σταθμών, άσφαλώς θά περιορίσουν σέ μεγάλο βαθμό τις πιθανότητες άτυχημάτων. Τίποτε όμως δέν μπορεί νά άποκλείσει τελείως τήν πιθανότητα άτυχημάτων, διότι σέ τελευταία άνάλυση: τó σφάλλεσθαι άνθρωπινον. Έναπόκειται στις κοινωνίες τών ανθρώπων νά σταθμίσουν τó αν μπορούν νά συμβιώσουν με τó ένδεχόμενο άτυχημάτων πού μπορούν νά πάρουν τόσο τερατώδεις προεκτάσεις όσον αυτές πού άφησε τó Τσερνομπύλ νά διαφανούν.

Τά όσα αναφέρθηκαν ως έδω, δέν πρέπει νά έκληφθούν σαν άρνητική τοποθέτηση άπέναντι σέ κάθε είδος πυ-

ρηνικής ενέργειας. Έκτος από την σχάση των βαρέων πυρήνων (όπως του ουρανίου ή του πλουτωνίου), ενέργεια μπορεί να μας προσφέρει και η σύντηξη ελαφρών πυρήνων (υδρογόνου-δευτερίου) που δεν δημιουργεί όλο το πλήθος των ραδιενεργών υλικών που συνοδεύουν την σχάση. Από την σύντηξη παράγεται ήλιο — που δεν είναι ραδιενεργό — και τρίτιο. Το τρίτιο είναι ραδιενεργό, αλλά σχετικά βραχύβιο (έχει μόνο 13 χρόνια «ήμιζωή») και είναι αναλώσιμο σαν πυρηνικό καύσιμο πάλι για την σύντηξη. Ο δρόμος που έχουμε να διανύσουμε από την σημερινή κατάσταση των πραγμάτων ως την ημέρα που θα προσφέρονται στην ενεργειακή αγορά αντιδραστήρες συντήξεως φαίνεται να είναι μακρύς. Αυτό όμως δεν πρέπει να αποθαρρύνει την πορεία προς αυτό τον στόχο, γιατί όλα δείχνουν ότι η σύντηξη θα είναι πολύ ασφαλέστερη από την σχάση, κι' ακόμα ότι οι ενεργειακές έφεδρες που μας προσφέρει (το δευτέριο των ωκεανών) είναι πολύ άφθονότερες από εκείνες που προσφέρει η σχάση. Έχει εκτιμηθεί ότι το ενεργειακό δυναμικό από την σύντηξη του δευτερίου των ωκεανών, αρκεί για να καλύψει τις ενεργειακές ανάγκες του κόσμου για 15 χιλιετίες, όσοδήποτε μεγάλος κι' αν θεωρηθεί ο ρυθμός αύξησής τους στην ζήτηση ενέργειας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο ανόητος κομπασμός της «παντογνωσίας» και της «παντοδυναμίας» έχει γίνει μόνιμος σύντροφος των ανθρώπων, από την εποχή του πύργου της Βαβέλ μέχρι σήμερα. Και το χειρότερο είναι ότι οι συμφορές που συνοδεύουν την αλαζονική αυτή τοποθέτηση του ανθρώπου απέναντι στην πραγματικότητα, δεν γίνονται πηγές διδαγμάτων. Η ιστορία είναι γεμάτη από τέτοια παραδείγματα, όπως ο «αθύθιστος» Τιτανικός, ή αδιαπέραστη γραμμή Μαζινό, το άπóρθητο Τείχος του Άτλαντικού του Χίτλερ και άλλα «ών ούκ έστι άριθμός». Άφιερώνομε άνυπολόγιστο κόπο, άγώνα και χρέμα, έπιχειρώντας με την έπιστήμη μας να κατανοήσουμε τους φυσικούς νόμους και να πάμε σύμφωνα με αυτούς, γιατί άλλιώς, ξέρουμε ότι η προσπάθειά μας είναι καταδικασμένη.

Όμως έπιμένουμε πεισματικά να άγνοούμε ότι ο κόσμος έκτος από την ύλική έχει και πνευματική διάσταση. Ότι δεν άρκει η συμμόρφωση προς τους φυσικούς νόμους, αλλά χρειάζεται και σεβασμός προς τους πνευματικούς νόμους, για να μπορέσουμε κι' έμεις οι ίδιοι και τα έργα μας να μην γίνουμε έρμαια της φθοράς και του θανάτου... «Και εάν θέλητε και είσακούσετέ Μου, τα άγαθά της γής φάγεσθε' εάν δέ μη θέλητε, μηδέ είσακούσετέ Μου, μάχαιρα ύμās κατέδεεται» (Ήσ. α' 19-20).

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΞΥΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΑΡΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ «ΥΣΤΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ» ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

«Ἐσὺ ὠμολόγησες τὴν ἀλήθεια Σου
μέσα μας,
ἡμεῖς θὰ τὴν ὁμολογήσουμε
στοὺς αἰῶνες.

.....
Τὸν κόσμον ποὺ γκρεμίσουμε
μονάχοι μας
θὲ νὰ τὸν ξαναχτίσουμε μαζί Σου
τώρα».

Ἰωσ. Κυπριανός, «Ἀκτίνες» 1947.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ 1946. Τότε στὴν Ἀθήνα πραγματοποιήθηκε ἕνα σημαντικώτατο γεγονός (κι' εἶναι πάρα πολλοὶ αὐτοὶ ποὺ τὸ ζήσανε καὶ μέχρι σήμερα διατηροῦν ζωηρὴ τὴ θύμησή του). Ἐνα πολὺ σπουδαῖο ἔργο παρουσιάστηκε μέσα ἀπὸ τὴ Χριστιανικὴ Κίνηση, στοὺς χώρους τῆς ὁποίας καὶ τώρα πολλοὶ ἐργάζονται καὶ στὴν ὁποία, δὲν εἶναι σχῆμα λόγου, χιλιάδες χιλιάδων Ἑλλη-νες, κάθε ἡλικίας καὶ τῶν δύο φύλων, ἔβρισκαν τὴν Ὁ δ ὁ, πήρανε τὴ γεύση τῆς Ἀ λ ή θ ε ι α ς, κέρδισαν τὴ Ζ ω ή.

Ἐκεῖνο τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1946 ἡ «Χριστιανικὴ Ἐνωση Ἐπιστημόνων» θεωρώντας χρέος τῆς ἱερό, «νὰ φέρει εἰς τὸν λαὸν τὸν Ἑλληνικὸ τὸ ἀγγελμα τῆς ἀλήθειας ποὺ σώζει», ἔδινε στὴ δημοσιότητα ἕνα χριστιανικὸ μανιφέστο, τὴ «Διακήρυξή» τῆς καὶ ἀπευθυνότανε «πρὸς κάθε Ἑλληνα χωρὶς καμίαν διάκρισιν». Μιὰ «Διακήρυξη» ποὺ ἦταν ἀποτέλεσμα πολύχρονης ἐρευνητικῆς ἐργασίας καὶ μελέτης, εἰλικρινοῦς ἀνιχνεύσεως καὶ ἀντικειμενικῆς ἀναζητήσεως τῆς ἀλήθειας καὶ ποὺ κατέληγε στὸ συμπέρασμα ὅτι «τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ καὶ τῆς χώρας μας εἰδικώτερον, ἐξαρτᾶται κατὰ πρῶτον λόγον ἀπὸ τὴν ὀρθὴν καὶ ἀκλόνητον

πνευματικὴν θεμελίωσιν τῆς ζωῆς τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου καὶ ὅτι τοιαύτη θεμελίωσις δὲν εἶναι δυνατὴ, ἂν ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος δὲν χρησιμοποιοῦσιν τὸν θησαυρὸν τῶν ἀξιών, τὰς ὁποίας προσφέρει ὁ Χριστιανισμὸς, ἡ χριστιανικὴ πίστις, ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ».

Τὸ δυνατό κείμενο τῆς «Διακήρυξεως» ἔσπαγε προκαταλήψεις καὶ διέλυε τὸ σκοτάδι «φανατισμοῦ, πείσματος, ἀμελετησιᾶς, προχειρολογίας καὶ ἀστοχασίας τοῦ τί θὰ πῆ ἐπιστήμη ἀληθινὴ καὶ τέχνη ἀληθινὴ». Ὁ ἐπιστήμονας τοῦ τόπου μας, ὁ διανοούμενος κι' ὁ καλλιτέχνης, μπορούσαν πιά νὰ πάνε καὶ πέρα πέρα ἀπὸ ὅσα διαβάζανε γιὰ τὸ Voltaire, Schopenhauer, Darwin, Marx, Nietzsche, Freud, Renan κ.ἄ. Μάθαιναν ἀπὸ τὴ «Διακήρυξη» πὼς εἶναι τελείως ἀσύστατος κάθε ἰσχυρισμὸς, ὅτι ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὴ χριστιανικὴ ἀλήθεια. Ἡ ἐπιστημονικὴ πρόοδος τοῦ σήμερα, ἡ ἐπιστημονικὴ σκέψη, ἡ φιλοσοφία τῆς σύγχρονης φυσικῆς καὶ τῶν μαθηματικῶν ἐπιβεβαιώνουν τρανὰ τὰ μηνύματα τῆς «Διακήρυξεως».

Ἐκεῖνο τὸ Δεκέμβριο τοῦ '46 εἶμασταν «φρέσκοι» ἀκαδημαϊκοὶ πολῖτες καὶ, μαζί, μέλη τῆς Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως, ποὺ ἦταν καύχηση γιὰ ὅλους μας. Στρατευτήκαμε «γιὰ καινούργιες μάχες, στῆς εἰρήνης τὸν καιρὸ» καὶ ριχτήκαμε στὸν ἀγῶνα τῆς διαδόσεως τῆς «Διακήρυξεως» μέσα στοὺς χώρους τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν, στὶς πλατεῖες καὶ τοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας, παντοῦ ὅπου Ἑλληνας. Τὴ «Διακήρυξη» μαζί μὲ τὴ «Δήλωση τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων, λογοτεχνῶν καὶ καλλιτεχνῶν» τὴ διάβασε κόσμος καὶ κοσμάκης. Βοήθηξε σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ταξίδεψε σ' ὅλοκληρο τὸν κόσμον — Εὐρώπη, Ἠνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς,

ακόμη και στην Κίνα. Αύθεντιες της παγκόσμιας διανοήσεως, καθηγητές — ιδρυτές της νεώτερης επιστήμης, νομπελίστες, έλαβαν γνώση της «Δηλώσεως» και εξέφρασαν τις πεπειθήσεις τους, τη σύμφωνη γνώμη τους προς το περιεχόμενό της, που θεατικά ήταν πώς «το μέλλον της ανθρωπότητας εξαρτάται από τας πνευματικές θάσεις της ζωής του ανθρώπου και τας όποιās μόνον ο Χριστιανισμός δύναται να εξασφαλίσει» (*).

Η «Διακήρυξη» και η «Δήλωση», καρπός της πνευματικής προσπάθειας από τη Χριστιανική Κίνηση που αναπτυσσότανε τότε στην Πατρίδα μας, έγιναν άφορμή «ή Ελλάδα να πάρει τιμητική θέση στην παγκόσμια συνείδηση». Έγραφε τότε ο έπιφανής βιολόγος και χημικός Lecomte du Nouy: «Είναι χαρακτηριστικό γεγονός ότι τοιαύτης σημασίας έγγραφοι έπρόκειτο να έλθει από την Ελλάδα, εκ της όποιās εξεπήδησαν εις το παρελθόν ο τεχνικός και ο πνευματικός πολιτισμός».

Πολλές σελίδες θά χρειάζονταν, για να μπορεί κανείς να δώσει, στους σημερινούς νεώτερους αναγνώστες τών «Ακτίων», τη δύναμη του πνευματικού εκείνου γεγονότος της «Διακηρύξεως» της Χριστιανικής Ένώσεως Έπιστημόνων, πού — χωρίς υπερβολή — ήρθε και άλλαξε τη σκέψη και τη ζωή πολλών — πολλών Νεοελλήνων, φώτισε το νού τους, άνοιξε την καρδιά τους. Πόσοι από αυτούς, πού σήμερα στέκονται πολύ ψηλά στην έλληνική κοινωνία, δέν το όφειλουν στη «συνέχεια» της «Διακηρύξεως»!...

Σαράντα χρόνια, φέτος, ύστερα από τη «Διακήρυξη». Τί χρόνια! Πότε πέρασαν και πώς πέρασαν. Τί είδαμε και τί θαυμάσαμε! Τί κρατήσαμε και τί χάσαμε! Χρόνια με «χαράς ακτίνα στις ψυχές» μά και με «θύελλες καρδιών», πού έγραψε ο ποιητής. «Όσοι από τότε μέχρι σήμερα ζούμε και αισθανόμαστε, οί μεγαλύτεροι και οί νεώτεροι, κάνουν

(*) Βλ. τās Δηλώσεις τών ξένων κορυφαίων έπιστημόνων και λογοτεχνών στή τεύχη Έανουαρίου, Φεβρουαρίου και Μαρτίου του έτους 1948 τών «Ακτίων».

τας μία βαθειά αυτοκριτική, μπορούμε να διακρίνουμε άρκετά καθαρά αυτό το «ύστερα από τη Διακήρυξη». Ξέρουμε τη «συνέχεια» του ό καθένας μας, μπορούμε να μετράμε το άποτέλεσμα της σ υ ν έ π ι α σ, με την όποία ζήσαμε, σάν άτομα και σάν ομάδες, γνωρίζουμε τί, από «αυτά πού είχαν να είπούν!» οί έπιστήμονες, μέλη της Χριστιανικής Ένώσεως Έπιστημόνων, κράτησε ο καθένας μας. Έχουμε, όλοι άνεξαιρέτως, προσωπική αντίληψη για την ακρίβεια της όμολογίας τών χειλέων και την κατ'αλήθειαν στο θάθος της ψυχής, «έκεί όπου συντελείται η όλοκλήρωση της όμολογίας».

Στά 1946 η Χριστιανική Ένωση Έπιστημόνων έκανε το χρέος της. Με τη «Διακήρυξη» εκείνη χρεώθηκαν όλοι οί Έλληνες, μά πιό πολύ εκείνοι πού είναι έντεταγμένοι στο ίεραποστολικό έργο του τόπου μας.

Τώρα, στά 1986, ο «πολιτισμός» του τόπου μας ποτίζεται συνεχώς με την άρνηση κάθε χριστιανικού στοιχείου, κάθε πνευματικής αξίας, με καταφάνερες τις έπιπτώσεις μιās χαώδους καταστάσεως σε όλους τούς τομείς της ζωής τών ανθρώπων της πόλεως και του χωριού. Με το σύνθημα, όμως, πού έρριξε τότε η «Διακήρυξη» πώς ά π ό τ ο χ ά ο ς, ι σ α - ι σ α, η μ π ο ρ ε ι ν ά έ κ π η δ ή σ η ή ζ ω ή, πρέπει ξανά να αρχίσουμε να χιτίζουμε, να αρχίσουμε την έξόφληση του χρέους.

Πρέπει να αρχίσουμε άμέσως, σήμερα το πρωί, άπόψε το βράδυ... Δουλειά και προσευχή.

Άπό σήμερα, όλοι μαζί, να πάρουμε θέση μάχης. Να τολμήσουμε. Να έμποδίσουμε κάθε «θορυβοποιό της επιστήμης», άπ' όπου κι άν προέρχεται και θέλει, οργανωμένα, να διαστρέφει κάθε αλήθεια έπιστημονική, ιστορική, έθνική, θρησκευτική.

Άπό σήμερα, όλοι μαζί, να πάρουμε θέση έ ξ α κ ο λ ο υ θ η τ ι κ ή ς δ ι α κ η ρ ύ ξ ε ω ς και δ η λ ώ σ ε ω ς, για την αλήθεια του χριστιανικού μηνύματος, όπως εκείνες του 1946.

ΜΙΧ. Θ. ΜΗΛΙΓΚΟΣ

ΑΚΤΙΝΕΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1986

«Σ' ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΙΣΤΕΥΟΥΝ ΣΕ ΤΙΠΟΤΑ ΚΑΙ ΣΕ ΚΑΝΕΝΑ»*

Μ' αυτό το βιβλίο ο Christian Chabanis καθορίζει εκείνους στους οποίους απευθύνεται: «Εκείνους που δεν πιστεύουν σε τίποτε και σε κανένα».

Με την τεράστια επίδειξη λέξεων και εικόνων, αυτή η πολύ γραφική εποχή είναι στο θάθος της μηδενιστικής. Είναι αυτό ένα δεδομένο που υποβόσκει στις λεγόμενες «έξελιγμένες» κοινωνίες μας. Ήξωτερικά εύφορες, είναι κούφιας στο έσωτερικό. Την άνοδο αυτού του μηδενισμού είχε προαισθανθεί ο Ernst Jünger: ο σύγχρονος άνθρωπος θά έφθανε σ' ένα είδος «μεσημβρινού μηδέν», το μηδενικό της άσημαντότητας. Τότε, σκεπτόταν, θ' αναφύονταν επαναστάτες, όπως αναφύονταν άλλοτε δάση - καταφύγια. Θά διέσχιζαν τη γραμμή, θά πήγαιναν πρὸς κάποια κατεύθυνση.

Γνωρίζομε σήμερα τέτοιους επαναστάτες: ο Σολτζενίτσιν είναι ένας απ' αυτούς. Άλλά και ο Christian Chabanis, αφού η θέριμη και κάποτε ή σφοδρότητα δεν λείπουν απ' τὸν κοφτερό του λόγο.

Είναι πολύ λίγο νά πούμε ότι έγγραφεται στην παράδοση τῶν Γάλλων δοκιμογράφων, που απ' τὸν Montaigne στὸν Diderot, τὸν Taine και τὸν Valéry ἔθρεψε μιὰ σκέψη γιὰ τὰ πὶο διαφορετικά προβλήματα, συμπεριλαμβανομένων τῶν πὶο σοβαρῶν, συγκεντρώνοντας ἔτσι τὰ χαρακτηριστικὰ μὲς ἀνθρωπιστικῆς καλλιέργειας, ὅπου χρωματίζονταν οἱ διαφορὲς τῆς φιλοσοφίας και τῆς λογοτεχνίας, ὅπου ὁ συγγραφεὺς φιλόσοφος ντουμπλαριζόταν

ἀπὸ ἕναν ἠθικολόγο, κριτικὸ μάρτυρα τῶν ἠθῶν. Καὶ βέβαια, ὁ Christian Chabanis μᾶς ἔδωσε αὐτὸ τὸ μεγάλο και ὠραῖο «δοκίμιο» μὲ τὸν τίτλο «Ἦταν μιὰ φορὰ ἕνα παιδί» ὅπου ἄλλωστε ἀνανεώνει τὸ εἶδος σὲ θάθος και πὸυ τοῦ ἐξασφάλισε τὸ Βραβεῖο λογοτεχνίας τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλά ἐπανασυνέδεσε ἐπίσης τὴν παράδοση, κατὰ τὴν ἔκφρασή του, μὲ τοὺς «φιλοσοφικοὺς διαλόγους». Ἐφεύρε ξανά γιὰ τὴν ἐποχὴ μας τὴν «μαιευτικὴ» τοῦ Σωκράτη. Τὰ βιβλία του «Ὁ Θεός, ὄχι», «Ὁ Θεός, ναί», «Ὁ θάνατος, τέλος ἢ ἀρχή;» εἶναι θαυμάσιοι διάλογοι μὲ τὸ φυσικὸ, τὸ βιολόγο, τὸν καλλιτέχνη, τὸν πολιτικὸ κλπ., ὅπου ὄχι μόνο κάνει τοὺς συνομιλητὲς του «νά γεννοῦν» ἀπὸ τὴ μεταφυσικὴ ἀγωνία (ἔστω κι ἂν δῆλωσαν ἄθεοι), ἀλλ' ὅπου, ὅταν αὐτοὶ τὸν προκαλοῦν, ἀφήνει νά ἐκφρασθεῖ ὁ ἴδιος ἀναζητώντας μιὰ ὑψηλότερη ἀλήθεια κάτω ἀπὸ τὴν πίεση πὸυ δημιουργεῖται. Ἔτσι αὐτὸ τὸ ἔργο εἶναι σάν μιὰ συνέχεια τῶν προηγουμένων μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι οἱ συνομιλητὲς του ἔδω εἶναι ἀνώνυμοι και συγκροτοῦν ἕνα εἶδος διάχυτης ἀδελφωσύνης πὸυ μοιράζεται κι αὐτὸς και στὴν ὅποια δανίζει τὴ φωνή του: οἱ ἔρωτήσεις τους και οἱ δικές του, οἱ ὁμολογίες τους και οἱ δικές του, συχνὰ συγχέονται.

Τὸ ξεστράτισμα τῶν ὑπεκφυγῶν.

Γιατί ἀπευθυνόμενος σ' αὐτούς, ἀπευθύνεται ἐπίσης σ' αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ εἶναι του πὸυ αὐθόρμητα θά ἦταν ἐπιρρεπὲς νά γλιστρήσει στὶς μεγάλες ἀρνήσεις. «Δὲν συνάντησα ποτέ, λέει, ἕναν ἠθικολόγο, οὔτε διάβασα ἕνα ἀπελπισμένο ποίημα, χωρὶς νά βροῦν μιὰ θεϊὰ ἠχώ στὴ σκέψη μου, δηλαδή στὴν ψυχὴ μου». Φαντάζομαι πὸς χωρὶς μιὰ

(*) Ὁ Γάλλος δημοσιογράφος Luc Baresta μιλάει γιὰ τὸν Christian Chabanis και τὸ βιβλίο του «Σ' αὐτούς που δὲν πιστεύουν σε τίποτε και σε κανένα».

κάποια συνάντηση που υπήρξε γι' αυτόν αποφασιστική, θά ήταν στωικιστής.

Έχει την αξιοπρέπεια να μην έξαπατά. Γιατί μπορεί κανείς να μπλοφάρει με την απελπισία και όχι μόνον στην ηλικία σου, έλεγε ο Μοριάκ, την επιδεικνύουμε σαν μία γραβάτα. Δεν παίζει με τις άποτυχίες της ζωής, τις αμφιβολίες, τον πόνο, το θάνατο που «κυττάζει κατάματα». «Όπως δεν παίζει με το έρώτημα: «Γιατί να συνεχίσω να ζω; Και να γράφω;»

Είναι αξιοσημείωτο ότι δεν έξαπατά και μ' αυτή την άπατη του να γίνει συνέννοχος των «υπεκφυγών» με τις όποιες όλοι έχουμε τον πειρασμό να ξεφεύγουμε από τους περιορισμούς μας. Τολμά να τις ονομάζει είδωλα και διακρίνει τη ματαιότητά τους. Τις απορρίπτει όταν έγγιζουν την πολιτική, προσκολλώντας στην ιδεολογία, επικαλούνται το μέλλον, σαν το ίδιο το μέλλον να μπορούσε να απελευθερώσει από το κακό. Τις κυνηγά στην εξιδανίκευση του «κοινωνικού» γιατί, κάτι το απάνθρωπο που έξαπατά τα πρόσωπα παραφυλά το «κοινωνικό» ή ικλίση του είναι να φέρει τους ανθρώπους στο κοινό μέτρο. Τους κυνηγά στη φορτική αναζήτηση της εκτίμησης του άλλου —ο πιο δξύς πειρασμός στον κόσμο— και στους μικρόκοσμους της τέχνης και των γραμμάτων.

Κάποιος Ιντελεκτουαλισμός των «διανοουμένων» πέφτει κάτω από τα βέλη του. Διακρίνει εκεί μια ασθένεια της ευφύιας που πάει να χάσει την «ικανότητά της για την πραγματικότητα», ξεχνιέται σ' ένα σύστημα ή εξασθενεί σε λεπτομέρειες. Έτσι ο Μάρξ απομάκρυνε το έρώτημα για το θάνατο και απ' αυτό το σημείο άρνήθηκε να σκέφτεται την πραγματικότητα. Η αξίωση του επιστημονικού πνεύματος να μπορεί να κρίνει για τα πάντα, δεν κερδίζει περισσότερο την εύνοια του Chabanis' εν πρώτοις γιατί με το γόητρο της επιστήμης θέλουμε να αιτιολογήσουμε ό,τι δεν προέρχεται απ' αυτήν' έπειτα, επειδή οι πιο τίμιοι αντιπρόσωποί της όμο-

λογούν σήμερα τα όριά της, την ανικανότητά της να σθήσει τη δίψα μιας απόλυτης αλήθειας που θά μάς έδινε το κλειδί της μοίρας μας.

Και οι υπεκφυγές της καρδιάς; Η γαλλική παράδοση άρέσκεται να διερωτάται για το ζευγάρι, τη γυναίκα, να πραγματεύεται για την αγάπη που τραγουδά, κλαίει ή κοροϊδεύει.

Την ξαναβρίσκετε εδώ αυτή την παράδοση βαθύτερη, προσηκτική στα θαύματα της αγάπης, αλλά αποφασιστικά διαυγή στην απαλλαγή από πλάνες, στην αναζήτηση του Δόν Ζουάν και τις τραγωδίες του χωρισμού, τα λάθη όσον αφορά τη θηλυκή ταυτότητα, όλα εκείνα των οποίων οι κίνδυνοι είδε να γίνονται πολύ κοινοί ή έποχή μας.

**'Αλλά είναι παγίδα το ν' αμφιβάλ-
λεις για όλα.**

Έπειτα απ' αυτά, απ' ότου ο σοφός φθάνει, μέσα από μια έμπειρία που κατέκτησε, στη γύμνια του τίποτε, βρίσκεται σαν να έχει σταλεί προς το όν, αυτό το άνοιχτο μυστήριο. Βγαίνει απ' το πυκνό δάσος των ιδεών και των στάσεων, γοητευμένος απ' το ξέφωτο, από το όριο. Διασχίζει αυτό που ο Jünger ονομάζει «μεσημβρινό ιμηνέν». Τότε φαίνεται η ανταρσία του.

Γιατί το ν' αμφιβάλλει κανείς για όλα είναι παγίδα. Υποστηρίζοντας ως το τέλος τη λογική της, ή αμφιβολία δεν πρέπει να τον οδηγήσει στο ν' αμφιβάλλει για την αμφιβολία, και γι' αυτόν που την έχει; 'Αλλόκοτο παράδοξο του σκεπτικιστή' την ίδια στιγμή που θέλει ν' άρνηθεί πίστη, έλπίδα, αγάπη χάνει το κύρος για να το κάνει. Βαθύτερα, το να λέει ότι δεν υπάρχει αλήθεια ή ότι κάθε αλήθεια είναι ψεύτικη, παρουσιάζει κάτι που δεν μπορεί να το άνεχθει το πνεύμα, που προαισθάνεται το αντίθετο. «Είναι σαν να λές σ' ένα πεινασμένο στομάχι: Πεινάς, αλλά τροφή δεν υπάρχει και ή πείνα σου είναι μια ψευδαίσθηση των εντέρων. Πήγαινε να πεθάνεις και κάνε να σωπάσουν οι ανώφελες επικλήσεις σου». 'Αλλά ά-

κριθῶς ὁ θάνατος δὲν εἶναι μιὰ ἀλήθεια γιὰ τὸν ἄνθρωπο; Μπρὸς σ' αὐτόν, τὸ πνεῦμα κάμπτεται. Κι ἂν ὑπῆρχαν ἄλλες ἀλήθειες, ὄχι λιγότερο ἀναμφίβολες, κι ἀπ' αὐτὲς μιὰ τὸν ὑπερβάλλει καὶ τὸν ἐξηγεῖ; Ἐραγε ἡ πρώτη καὶ ἡ τελευταία λέξη τῆς ἀλήθειας εἶναι ὁ θάνατος, ἢ μήπως μὲ τὸ θάνατο ἀρχίζει πράγματι ἡ συνάντηση μιᾶς ἀλήθειας πῶς ἀπόλυτης ἀπ' τὸ θάνατο;»

Καὶ μέσ' τὶς διαψεῦσεις τῆς ἀγάπης, τὴν ἀγάπη πρέπει νὰ ἐνοχοποιήσουμε ἢ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους, ὅταν τὴ βλέπουμε σὰν νὰ ἔρχεται νὰ μᾶς ἐλευθερώσει ἀπ' τὶς συνηθισμένες συνθήκες τῆς ζωῆς; Ἐκεῖνος —ἢ ἐκεῖνη— πού δὲν περιμένει ἀπὸ καμμιὰ ἀγάπη νὰ φωτίσει τὸν κόσμο, τὸν ἐσωτερικὸ ἢ τὸ δημόσιο, γνωρίζει καλὰ ὅτι ὑπάρχει ἐκεῖ, γι' αὐτὸν ἢ γι' αὐτήν, ἕνα εἶδος δικαστικῆς ἀπόφασης πού τὸν ἐξαφανίζει ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν ζωντανῶν. Αὐτὸ πού ἀληθεύει εἶναι ὅτι κάθε ἀγάπη, τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη μέρα, τραυματίζεται ἀπὸ τὴ δοκιμασία ἢ πεθαίνει ἀπὸ μόνη της, καὶ μπορεῖ νὰ εἶναι μὲ ἀργὸ θάνατο, ἢ ξεπερνᾷ τὴ δοκιμασία. Δὲν ἀγαπᾷς ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο γιὰ νὰ εἶσαι εὐτυχής, ἀλλὰ γιὰ νὰ ὑπάρχεις. Δὲν ὑπάρχει ἀγάπη χωρὶς δυστυχία; «Ἀλλὰ ἡ μόνη ἀληθινὴ δυστυχία, γράφει ὁ Chabaniis, εἶναι νὰ μὴν ἀγαπᾷς πιά».

Τελικὰ, τὸ νὰ μὴν πιστεύεις σὲ τίποτε καὶ σὲ κανένα, εἶναι τὸ νὰ μὴν πιστεύεις πιά στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ σου. Ὅχι! φωνάζει ἡ ἐποχὴ μας, δέστε πόσο ἡ ἀπιστία μου μὲ ἀπελευθερώνει. Ἀλλὰ, πόση ἀλαζονεῖα ἐδῶ, ἀπάτη, ναρκωτικά, ὅπου διαφαίνεται αὐτὸ πού ὁ Σάρτρ ὀνόμαζε μοῖρα μας «τῶν συφοριασμένων ζώων». Ὁ Μοντερλάντ ἐφάρσα νὰ ζητήσει τὸ θάνατο «ὅταν ἡ ἰδέα πού εἶχε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του δὲν εἶχε πιά κανένα ἀντίπαρο στὸ χάος». Ἔτσι τίμια ὑπέγραψε τὴν ἀμφιβολία του καὶ ὁ Σάρτρ: «μπρὸς σ' αὐτὸ τὸν τάφο δὲν εἶναι παρὰ μιάταιη ἡ λογοτεχνία».

Ἀλλὰ τότε, ἂν ἡ σωτηρία δὲν ἔρχε-

ται ἀπὸ μᾶς, οὔτε ἀπὸ καμμιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς θεότητες πού κατασκευάστηκαν πού ἀντικαθιστοῦν ἀναπόφευκτα τὸ Θεό, ὅταν θεωροῦμε ὅτι «ὁ Θεὸς πέθανε», «ποιὸς Θεὸς εἶναι ἀρκετὰ Θεὸς γιὰ νὰ ἀπελευθερώσει τοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ μὴν εἶναι παρὰ αὐτὸ πού εἶναι, καὶ ἀπ' τὴν ἀπληστία πού αὐτὴ ἡ κατάσταση τοὺς κάνει νὰ δοκιμάζουν;»

Ὁ Θεὸς τῶν ἐπιστημόνων, ὁ Θεὸς τῶν φιλοσόφων. «Αὐτοὶ οἱ θεοὶ νοιώθουν περισσότερο νὰ τοὺς θαραίνει ἢ ἐπιστήμη καὶ ἡ φιλοσοφία παρὰ ἡ θεότης». Κυρίως ὁ Pascal εἶναι μέσα στὴν πνευματικὴ κληρονομιά τοῦ σοφοῦ μας καὶ νὰ πού πάνω ἀπ' αὐτὴ τὴ γραμμὴ μηδέν, ἀντιλαμβάνεται πὼς ὁ Χριστὸς ἦταν πρὶν αὐτὴ τὴν κληρονομιά. Τὸ χέρι πού τείνει ὁ Χριστὸς, ὁ σοφὸς μας τὸ ἀρπάζει.

«Αὐτὰ τὰ εἶδαμε» θὰ πεῖ ἴσως κάποιος ἐξοργισμένος ἀναγνώστης, πού φοβάται ὅτι κάτω ἀπ' τὸ σοφὸ, γλυστῶν ὁ ἀπολογητής. Ἐν τούτοις θὰ εἴμαστε ἄραγε λιγότερο ρεαλιστὲς ἀπ' τὸν Oppenheimer, τὸν διάσημο φυσικό, στὸν ὁποῖον ἔθεσαν αὐτὴ τὴν ἐρώτηση: «Κατὰ τὴν ἀποψή σας ποῖο ὑπῆρξε τὸ σπουδαιότερο γεγονός στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου: ἡ ἐξέλιξη τῆς ἐπιστήμης ἢ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς;» καὶ πού ἀπήντησε χωρὶς κανεὶς νὰ τὸ περιμένει: «Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ξεπερνᾷ σὲ σπουδαιότητα ὅλα ὅσα μπόρεσε νὰ μᾶς μάθει ἡ ἐπιστήμη».

Ὅταν ἔρχεσαι ἀντιμέτωπος μὲ τὸ πρόγραμμα τοῦ χάους.

Ἐδῶ ὁ σοφὸς γίνεται μάρτυρας. Συνάντησε, ἐνοιωσε, ἀμφέβαλλε, πίστεψε. Ἀλλὰ προσοχή: Δὲν εἶναι ἐπειδὴ ὑπολογίζει σ' ἕνα ἀνώτατο ὄν πού θὰ ἦταν ἕνα εἶδος «ἀντίπαρο στὴν ἀπελπισία». Ἀλλὰ σ' αὐτὸ πού δέχεται ἀπ' τὴ συνάντησή του μὲ τὸ Χριστό, καὶ πού δὲν εἶχε προβλεφθεῖ στὸ πρόγραμμα τοῦ παγκόσμιου χάους: «Κάποιος πού πιστεύει σ' ἐμένα, σ' ἐμένα πού φθάνω ν' ἀμφιβάλλω γιὰ μένα, γιὰ Κεῖνον, γιὰ ὅλα». Μέ-

σα στο Χριστό «ὁ Θεὸς δὲν ἀμφιβάλλει γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Ὁ Θεὸς δὲν ἀμφιβάλλει γιὰ μένα. Ὁ Θεὸς πίστεψε στὸν ἄνθρωπο πρὶν νὰ πιστέψω ἐγὼ σ' Αὐτόν. Συμβαίνει πάντα νὰ πιστεύει σ' ἐμένα περισσότερο ἀπ' ὅ,τι πιστεύω ἐγὼ σ' Αὐτόν, ν' ἀγαπάει περισσότερο ἀπ' ὅ,τι θὰ ἀγαπήσω ἐγὼ ποτέ».

Καὶ δὲν ἔκρυψε οὔτε τὴ φρίκη τοῦ πόνου, οὔτε τοῦ κακοῦ, οὔτε τοῦ θανάτου. Τὰ φορτώθηκε ἐπάνω Του, μπήκε στὴ νύχτα μας γιὰ νὰ μᾶς ὀδηγήσει στὴν αὐγὴ μὲ μιὰ ἀγάπη πού ξεπερνᾷ τὸ χρόνο καὶ τὴ γῆ.

Τὸ νὰ πιστεύουμε, λοιπόν, εἶναι «ν' ἀνακαλύπτουμε μὲ ἀνεξάντλητη ἔκπληξη τὴν πίστη πού ὁ Θεὸς θάζει σ' ἐμᾶς. Καὶ ν' ἀπαντᾶμε στὴ δική Του πίστη μὲ τὴ δική μας». Δὲν θρῖσκομε τὸν Θεό·

αὐτὸς πού γυρεύει τὸ Θεό, ἀντιλαμβάνεται πὼς κι ὁ Θεὸς τὸν γυρεύει, πὼς ὁ Θεὸς τὸν ἀνακάλυψε καὶ τὸν ἀγάπησε πρῶτος. Σὲ κάθε ψευδαίσθηση πού διαλύεται, ὁ ἄνθρωπος ἀνακαλύπτει, πὼς τὸν ἀνασηκώνει ἓνα βλέμμα πού «ἀφοῦ ἐπισκέφθηκε τὴν ἀπελπισία του ὡς τὴν πικρὴ πηγὴ ἀπ' ὅπου ἀναπήδησε, τὸν ἀγαπάει πάνω ἀπ' τὴ δυστυχία του».

Εἶναι δύσκολο νὰ ἀντιληφθεῖ κανεὶς ἓνα ἔργο τόσο πυκνό, ἐκτὸς καὶ ἂν μιὰ σταγόνα, δώσει τὴν ἰδέα τῆς θρύσης καὶ ὁ ἀναγνώστης ἔχει πολλές ἐρωτήσεις· ἄς ἀνατρέξει στὸ βιβλίο: στοιχηματίζω ὅτι θὰ τὸν καθηλώσει.

LUC BARESTA

Μετάφρ. ΕΙΡΗΝΗΣ ΠΑΠΑΣΠΥΡΙΔΗ

ΛΑΒΩΜΕΝΗ ΚΑΛΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΒΗΘΛΕΕΜ

Στὸν οὐρανὸ τῆς λαβωμένης
Καλαμάτας, οἱ ἀγγέλοι
θὰ ποῦνε τὰ Χριστούγεννα
γλυκὰ δοξαστικά,
καθὼς ἡ Φάτνη ὀλόφωτη
θὰ λάμπει μέσα στὴ νυχτιά,
στὴν ἅγια Βηθλεὲμ μακριά.
Στερνά, στὴ γκρεμισμένη «Ἰταπαντή»
ὁ Συμεὼν θὰ Τὸν δεχτεῖ
καὶ τὰ ἱερὰ λόγια, θενὰ πεῖ:
«Ἴδου οὗτος κείται εἰς πτώσιν
καὶ ἀνάστασιν πολλῶν...».

Κι ἀκόμα εἶν' μὲς στὰ λόγια του:
Αὐτὸς εἶν' ἡ ἀνάσταση ψυχῶν
κι ἐρειπωμένων σπιτιῶν.
Κι ἡ πόλη στ' ὄνομά Του θὰ χτιστεῖ,
ὀλόχαρη θ' ἀναστηθεῖ
κι ἀπ' τὰ συντριμια θενὰ βγεῖ
ἀκλόνητη,
στὴν πέτρα στεριωμένη
ἡ Καλαμάτα,
τί Ἐκεῖνος θὰ προστάξει καὶ θὰ πεῖ
πρὸς τὴν τρεμάμενη τὴ γῆ:
Σταμάτα!

A. ΣΤΑΥΡΙΤΗΣ

Η ΠΕΡΙ ΤΗΣ «ΟΡΟΚΡΑΤΙΑΣ» ΘΕΩΡΙΑ ΕΝ ΤΗ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ «ΑΙΤΙΑΣ»

Ὁ πάλαι ποτὲ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Γοττίγγης καὶ Βόννης Max Verworn (1863-1921), ὅστις ἀπορρίπτεται, ὡς γνωστόν, τὴν ἔννοιαν τῆς «Αἰτίας», ἔνεκα τοῦ ἀγνώστου καὶ τοῦ μυστηριώδους αὐτῆς χαρακτήρος, ὅστις καλύπτει αὐτήν, δηλ. τὴν μὴ δυναμένην νὰ παράσχη ἐξηγήσεις καὶ ἀντικαταστήσας, τὴν ὡς ἄνω, διὰ τῆς περὶ «Ὁροκρατίας» (Conditionalism) θεωρίας αὐτοῦ. Ἐν ταύτῃ ἀντὶ τῆς ἀγνώστου «Αἰτίας» παραβάλλει τοὺς γνωστούς «Ὁρους», βάσει τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος δικαιολογεῖ τὴν γένεσιν τῆς «Αἰτίας», τὴν δημιουργίαν δηλ. γεγονότος, ἐξ οὗ θὰ ἐπακολουθήσῃ τὸ γνωστόν τοῖς πᾶσι ἀποτέλεσμα, ἢ ἀκολουθία, ἀφ' οὗ ἐνταῦθα ὁ λόγος περὶ «Ὁρων» γίνεται, οὐδόλως ὁμως ἐπέδρασεν οὗτος ἐπὶ τῆς ἐννοίας, τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος, θέματος· ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ θεωρία τῆς «Ὁροκρατίας» διασαφεῖ καὶ ἀναλύει, τρόπον τινὰ τὴν ἔννοιαν τῆς «Αἰτίας» ἣτις ἐδράζεται ἐπὶ ἀναριθμητῶν ἐν πολλοῖς αἰτίων· τὰ αἴτια ταῦτα, τὰ ὁποῖα προέρχονται τὸ ἐν ἐκ τοῦ ἐτέρου συνθέτουν προφανῶς τὴν ἑλοκληρωτικὴν εἰκόνα τῆς «Αἰτίας», ἣτις δὲν τυγχάνει πλέον μυστηριώδης, ὡς θὰ ἐφαίνετο ἐκ πρώτης ὄψεως, ἐπειδὴ ἡ ἔννοια τῆς ἐπιστήμης διέλυσε πλέον καὶ διαλύει βαθμηδὸν τὴν «ἀγνωστον Αἰτίαν»· ὁ «νεφεληγερέτης» Ζεὺς τοῦ Ὀμήρου ἦτο πάλαι ποτὲ τὸ αἴτιον τοῦ φαινομένου τῆς βροχῆς, ἡ δὲ «ὄρουμένη» θάλασσα ὁ «θυμὸς» τοῦ Ποσειδῶνος ὑπὸ τὴν ἔννοιαν βεβαίως τῆς ἐν θαλάσῃ τρικυμίας· ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ φαινόμενα ἦσαν παντελῶς ἄγνωστα εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς πρωῒμου μυθικῆς ἐκείνης ἐποχῆς καὶ ὡς εἰκὸς τὰ αἴτια τούτων· σήμερον ὁμως τὰ ὡς ἄνω ἐγένοντο καταληπτὰ ὑπὸ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ γενικῶς εἰπεῖν ὑπάρχουν πλεῖστα ὅσα ἔτι φαινόμενα, τῶν ὁποίων τὰ αἴτια ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης σήμερον γενικώτερον ἐπισημαίνονται, χωρὶς ποτὲ νὰ δισχυρισθῇ τις ὅτι ὁ «Λόγος» τοῦ ἀνθρώπου ἠρμήνευσε ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον τὴν γένεσιν τῆς «Αἰτίας»· ἀλλὰ ἡ ἐλπίς ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν

ἐκφρασὴν τῆς κριτικῆς πραγματοκρατίας (Kritischer Realismus), ὡς διατυπῶνται παρὰ Ξενοφάνει, θὰ εὔρη ἐν μέλλοντι χρόνῳ τὴν ὁποιαδήποτε μορφήν τῆς Αἰτίας, διότι «οὔτοι ἀπ' ἀρχῆς πάντα θεοὶ θνητοῖσ' ὑπέδειξαν, ἀλλὰ χρόνῳ ζητοῦντες ἐφευρίσκουσιν ἄμεινον» (ἀπ. 18 D—K).

Καθ' ἡμᾶς αἱ δύο ὡς ἄνω μνημονευόμεναι ἔννοιαι τῆς «ὄροκρατίας» καὶ τῆς «αἰτιοκρατίας» συμπλέουν ἐπὶ τὸ αὐτό, πλὴν ὁμως ἡ «ὄροκρατία» ἀναλύει τὴν ἔννοιαν τῆς Αἰτίας εἰς σειρὰν «ὄρων» ἢ ἐπὶ τὸ σαφέστερον τῶν λεγομένων αἰτίων κατὰ τὴν ἄλλην ἔννοιαν, καὶ δὲν καθιστᾷ ἡ ὄροκρατία τὴν Αἰτίαν ὡς μοναδικὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ τούναντίον ὡς ἄθροισμα ἐννοιῶν, αἰτινες ἐνοῦμεναι κατὰ λογικὴν σειρὰν συνθέτουν τὴν γένεσιν τῆς Αἰτίας· ἐν π.χ. ἱστορικῶν γεγονότων εἶναι ἀποτέλεσμα Αἰτίας, τῆς ὁποίας ἡ ἀνάλυσις εἰς σειρὰν αἰτιατῶν διασαφίζει τὴν ἀρχικὴν μορφήν τῆς ὡς ἄνω· ἐπὶ ἐτέρον παραδείγματός ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν νῦν τῆς θερμάνσεως ἣτις εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς Αἰτίας λ.χ. τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων· ἡ εἴσοδος τούτων ἐκ τινος ἀνοικτοῦ χώρου, ὡς εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ «ἀνοικτοῦ παραθύρου» ἐρμηνεύει σαφέστερον τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀποτελέσματος· ἡ ἔννοια ἐπομένως τοῦ «ἀνοικτοῦ χώρου» θὰ ἠδύνατο κατὰ τὴν ἐκφρασὴν τῆς θεωρίας τῆς «Ὁροκρατίας» νὰ ἀποτελέσῃ τὸν «ὄρον» ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἡ ἐρμηνεία τῆς θερμάνσεως τοῦ δωματίου ἐκ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων.

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω σαφῆς καθίσταται, ὅτι ἡ θεωρία τῆς «Ὁροκρατίας» συμπληροῖ τὴν ἔννοιαν, τρόπον τινὰ, τῆς «Αἰτιοκρατίας», τὴν ἄλλως καλουμένην «αἰτιώδην σειρὰν» (causalnexu), ἣτις ἀναλύει τὴν «Αἰτίαν» εἰς σειρὰν αἰτιατῶν, τῶν καλουμένων «ὄρων» ὡς ἡ Ὁροκρατία μνημονεύει, οἵτινες καθιστοῦν ἐπὶ τὸ εὐκρινέστερον, ἐξ ἐπόψεως ἐρμηνείας, τὴν γένεσιν τῆς ὡς ἄνω.

A. N. ΖΟΥΜΠΟΣ

Καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας
εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Πατρῶν

Η ΑΡΕΤΗ ΩΣ ΑΘΛΗΜΑ ΠΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΗΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΤΕΛΕΙΩΣΕΩΣ

Β'.

Εἰς προηγούμενον ἄρθρον (Ὁκτώβριος 1986) εἶδαμε ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, παρὰ τὴν ἀναμφισβήτητον προσφορὰν τῶν εἰς τὴν διάπλασιν τῶν ὑψηλῶν ἰδεωδῶν, δὲν ἐπέτυχον τὴν πληρότητα τῆς ἀρετῆς.

Εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, πού εἶναι ἡ παλαιὰ συμφωνία τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεόν, διαλάμπει ἄλλη μορφή ἀγωνιστικῆς τῆς ἀρετῆς. Ἐκεῖ ὑπάρχει τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει ἀποκαλυφθῆ πλήρως. Ἡ ἔννοια τῆς ἀρετῆς συνίσταται εἰς τὴν ἀρμονικὴν σχέσιν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἀποδέχονται τὴν μεγαλωσύνην Του. Ὅποτε ἡ ἀπουσία τῆς ἀρετῆς διαταράσσει τὴν σχέσιν αὐτὴν.

Αἱ ἀρεταὶ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς καρτερίας φαίνονται ὡς διαυγέστεραι ἀγωνιστικαὶ πλευραὶ ἀπὸ τὴν «ἀπάθειαν» τῶν Στωικῶν καὶ τὴν «ἀταραξίαν» τῶν Ἐπικουρείων. Εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἐνυπάρχει ἡ ἀδιατάρακτος πίστις εἰς τὸν Θεόν, ἐνῶ εἰς τὴν Φιλοσοφίαν τῶν Στωικῶν ἡ ἀδιαφορία καὶ ἡ μοιρολατρεία. Ἐκλεκτὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης: τὰ κείμενα τῶν Προφητῶν, ἡ Σοφία Σειράχ, οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαυῖδ συνιστοῦν ὕμνους καὶ ὑποδεικνύουν τρόπους ἀσκήσεως τῶν ἀρετῶν, ἡ κορυφαία τῶν ὁποίων δέον νὰ εὐθυγραμμίζεται μὲ τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἡ καθαρότης τῆς ψυχῆς καὶ συνδέεται ἡ ἀρετὴ τῆς φιλαλληλίας: «Λούσασθε καὶ καθαροὶ γίνεσθε... μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκζητήσατε κρίσιν, ρύσασθε ἀδικούμενον, κρίνατε ὀρφανῶ καὶ δικαιώσατε χήραν»⁽¹⁸⁾. «Εἰς ἅπαντα τὰ βιβλία τῆς

Π. Διαθήκης, τονίζεται ἡ εἰς τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν πίστις»⁽¹⁹⁾. Ὡς ὑπέροχα ὑποδείγματα προσφέρονται ἡ ὑπομονὴ τοῦ Ἰωβ διὰ θίου, ἡ καρτερία τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς Ρούθ ἡ αὐταπάρνησις, ἡ θερμὴ πίστις τοῦ Ἀβραάμ, ἡ ἀσκητικότης καὶ ἡ ὀλιγάρκεια τοῦ Ἠλία, τοῦ Δαυῖδ ἡ ἄκρα ταπεινοφροσύνη.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Χριστιανισμοῦ μέσα εἰς τὴν ἱστορίαν, ἡ παρουσία τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ ὡς Λυτρωτοῦ, ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Θεανθρώπου συνθέτουν τὸ τέλειον ἔργον, ὁπότε ἐκδιπλώνεται ἡ πλήρης διδασχὴ τῆς ἀρετῆς. Τοῦτο σημαίνει τὴν πλήρη ἀποκάλυψιν τοῦ ἡλίου τῆς ἀληθείας. Τὰ πράγματα κατὰ τὴν προχριστιανικὴν ἐποχὴν φωτίζονται ἐν μέρει· ἀκτίνες τοῦ ἡλίου τῆς ἀληθείας φωτίζουν καὶ θερμαίνουν τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως ἀληθείας ὁ νικηφόρος ἄγων διὰ τὴν τελείαν ἀρετὴν ἀναδύεται θαυμαστός.

Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην συναντῶμεν τὸ πνεῦμα τῆς τελείας ἀρετῆς, τῆς ὀλοκληρωμένης καὶ ἀρτίας διδασκαλίας καὶ ἀγιότητος τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Χριστοῦ. Ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὀμιλία τοῦ Κυρίου διαγράφει τὴν οὐσίαν τῶν μεγάλων ἀρετῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ πραότης καὶ ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἐλεημοσύνη καὶ ἡ ἀγάπη καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀκόμη, ἡ προσευχὴ καὶ ἡ ἀγαθωσύνη, ἡ σταθερότης καὶ ἡ ὑπομονὴ ξεχωρίζουν ὡς κατακτήματα τῆς ἀρετῆς καὶ ὡς θεῖαι ιδιότητες⁽²⁰⁾.

Ἡ ζωὴ ἄλλως τε, ἡ δρᾶσις καὶ ἡ τελεία ἀναμαρτησία καὶ αὐτοταπεινώσις, αὐτὴ ἡ ἀκτινοβολοῦσα εἰκὼν τοῦ Ναζωραίου, ἡ ἀπαστράπτουσα αἴγλη, ἡ ὀ-

(19) Γ. Γρατσέα: «Ἡ ἀρετὴ βιβλικῶς καὶ φιλοσοφικῶς», 1964, σελ. 20.

(20) Ματθ. ε' 1-13.

(18) Ἡσαΐας α' 16-17.

ποία ἐκπέμπεται ἀπὸ τὸ πνευματικὸν μεγαλεῖον Του, φωτίζει καὶ ποδηγετεῖ τὸν ἄνθρωπον κάθε ἐποχῆς. Διὰ τοῦτο ἡ διδασκαλία καὶ τὸ παράδειγμά Του ἐξήσκησε καὶ ἐξασκεῖ ἀκαταγώνιστον γοητεῖαν ἐπὶ τῶν εὐγενῶν καρδιῶν τῶν ἀνθρώπων.

Τὸ νόημα τῆς ἀρετῆς εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἔχει ἀπόλυτον χαρακτήρα. Ἐκεῖ δὲν ὑφίσταται τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἀλλὰ τὸ θεῖον Πνεῦμα, ἀνοίγεται ὁ δρόμος τῆς πίστεως. Ὁ δρόμος τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶναι ὁ δρόμος τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀληθείας, ὁ δρόμος εἰς τὸν ὁποῖον προσκαλοῦνται ὅλοι οἱ ἄνθρωποι διὰ νὰ βαδίσουν.

Τὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς ἐχαρακτήριζε ἡ πλάνη καὶ ἡ ἁμαρτία. Τὸ πνεῦμα τῆς Καινῆς Διαθήκης, τῆς καινῆς διδασχῆς τὸ διέπει ἡ λύτρωσις καὶ ἡ ἀπλότης. Πράγματι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος διεκήρυξε ὅτι «ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ»⁽²¹⁾. Κανείς ἄνθρωπος δὲν ἐτόλμησε νὰ οἰκειοποιηθῆ τὴν ἀπόλυτον αὐτὴν διακήρυξιν, εἰμὴ ὁ Θεάνθρωπος. Καὶ ἂν τὸ ἀπεπειράθη ποτὲ κάποιος ἔγινε καταγέλαστος. Ἡ μοναδικότης τῆς ἀρετῆς τοῦ Κυρίου, ἡ ἄκρα ταπεινότης του, ἡ ἀνεπανάληπτος πραότης του, ἡ ἀπροσμέτρητος ἀγάπη του, ἡ ἀρμονία τοῦ κάλλους τῆς ἠθικῆς μορφῆς Του προσελκύουν καὶ καθοδηγοῦν.

Καὶ ἂν ὁ ἀρχαῖος Θεόγνις ἐθεωροῦσε τὴν ἀρετὴν κτήμα τῶν ὀλίγων: «...ἀρετῆς δ' ὀλίγοις ἀνδράσι μοῖρ' ἔπεται» μέσα εἰς τὸ κλίμα τῆς νέας θρησκείας καὶ τῆς καινῆς κτίσεως ἡ ἀρετὴ παρουσιάζεται πλήρης.

«Παραλλήλως πρὸς τὴν ἀσύγκριτον ὑπεροχὴν τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ ἐκπέμπει τὴν ἔκπαυλον καὶ ἀπαστρέπτουσαν αἴγλην αὐτῆς ἡ μοναδικὴ ἀγιότης καὶ τελειότης Του». «Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ Ἰησοῦς δὲν ἐξαγγέλλει ἐννοίας ἀφηρημένας καὶ ἰδανικὰ ἀπραγματοποίητα, ἀλλὰ παρουσιάζει τὸν βίον καὶ τὴν πολιτεῖαν αὐτοῦ ζῶ-

σαν ἐνσάρκωσιν τῆς ἠθικῆς τελειότητος, τὴν ὁποῖαν διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ὑπεζωγράφησε»⁽²²⁾. Καὶ αὐτοὶ οἱ πολέμιοι καὶ ἀρνηταὶ τῆς θεότητός του τὸν ἀποκαλοῦν ὡς «ὑψίστην ἠθικὴν ἐξοχότητα» ὡς τὴν «ἀγιωτέραν μορφήν τῆς Ἱστορίας». Ὡς ἐκ τούτου ἡ Ἄρετὴ τοῦ Θεανθρώπου προβάλλεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῶν μεταχριστιανικῶν χρόνων ὡς διαρκὴς προσπάθεια τελειοποιήσεως καὶ προαγωγῆς.

Καὶ ἐνῶ εἰς τὰ ἄλλα συστήματα τὸ νόημα τῆς ἀρετῆς γίνεται ἀφηρημένον σχῆμα, μέσα εἰς τὸν Χριστιανισμὸν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῆ χωρὶς τὴν προσωπικότητα τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τονίζει: «Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι...»⁽²³⁾.

Ἡ ἀρχαία ἐποχὴ ἐπειδὴ εἶχε συλλάβει καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς τελειώσεως μετὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς δι' αὐτὸ ἀπετέλεσε: «παιδαγωγίαν εἰς Χριστόν».

Ὁ Παῦλος ἐργάτης λαμπρὸς τῆς χριστιανικῆς ἀρετῆς προτρέπει: «σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ»⁽²⁴⁾.

Ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν ἀρετῶν ὁ Παῦλος ξεχωρίζει τὴν πίστιν, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀγάπην ὡς κορυφαίαν ἀρετὴν θέτει τὴν ἀγάπην τὴν ὁποῖαν ὀνομάζει σύνδεσμον τῆς τελειότητος⁽²⁵⁾.

Ὁ ἀπ. Πέτρος προσφέρει τὸ ὠραιότερον σύνθημα διὰ τὸν συνεχῆ ἀγῶνα αὐτῆς τῆς ἀρετῆς: «Καὶ αὐτὸ τοῦτο δὲ σπουδὴν πᾶσαν παρεισυνέγκαντες, ἐπιχορηγήσατε ἐν τῇ πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετὴν ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ γνῶσιν» (δηλ. καταβάλλετε κάθε ἐπιμέλειαν καὶ ἐργασίαν καὶ νὰ προσθέσετε εἰς τὴν πίστιν σας τὴν ἀρετὴν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν γνῶσιν τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ)⁽²⁶⁾.

(22) Παν. Ν. Τρεμπέλα «Ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ», ἔκδ. γ', Ἀθήναι 1955, σελ. 255.

(23) Ματθ. ε' 10.

(24) Τίτ. β' 12-13.

(25) Κολοσ. γ' 15.

(26) Β' Πέτρ. 5.

(21) Ἰωάν. ιδ' 6.

Ἡ κατ' ἐξοχήν ἔννοια τῆς βιβλικῆς καὶ συνεπιῶς τῆς ἐνεργοῦ ἀρετῆς συνίσταται εἰς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου ὅταν λέγη: «Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (27).

★

Ἐὰν ἤθελε νὰ κάμη κανεὶς μίαν ἐπισκόπησιν τῶν ἀπόψεων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὸ νόημα τῆς ἀρετῆς, τὰ εἶδη καὶ τοὺς τρόπους αὐτῆς, θὰ ἐχρειάζετο πολὺς λόγος.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας θεωροῦν τὴν ἀρετὴν ἐνιαίαν καὶ ἀδιάσπαστον. Εἶναι ἡ θασικὴ ὑποχρέωσις κάθε Χριστιανοῦ. Δὲν ἀγνοοῦν τὰς ἀπόψεις καὶ τὰς περὶ ἀρετῆς ἀντιλήψεις τῶν ἀρχαίων. Ὁ Μέγας Βασίλειος ὁμιλεῖ περὶ τῆς θύραθεν ἀρετῆς εἰς τὸ πόνημά του: «Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων» (V 6-7). Ὡς ἀρετὴν θεωρεῖ τὴν διπλὴν σπουδὴν καὶ ἄσκησιν: «Εἰ γὰρ μὲν ἔξω τοῦ σώματος καθειστήκειμεν, ἀναγκαῖον τῇ ψυχῇ μόνῃ σπουδάζειν τὰ θέλτιστα, ἐπεὶ διπλοὺς ὁ ἄνθρωπος, διπλοῦν εἶναι προσήκει καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς σπουδάσιμα, πόνοις τε σώματος καὶ ψυχῆς ἀσκήμασι κατορθούμενον. Πόνοι δὲ σώματος οὐχ ἡ ἀργία, ἀλλὰ τὸ ἔργον ἐστί» (28).

Προκύπτει δὲ ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ὅτι ἡ ἀρετὴ συνθέτει ἀγῶνα συνεχῆ πρὸς τὰ ἄνω.

Κατ' ἀρχὴν ὁ ἄνθρωπος φύσει φέρει τὰ σπέρματα τοῦ καλοῦ μέσα του. Δὲν εἶναι φορεὺς μόνον κάποιων κακῶν γνωρισμάτων. Παραλλήλως πρὸς τὴν ροπὴν τοῦ κακοῦ ἐνυπάρχει καὶ ἡ τάσις τοῦ καλοῦ. Ἡ ἔκφρασις ἐνὸς μικροῦ παιδιοῦ, τὸ μειδιάμα καὶ ἡ ἐκδηλωτικότης αὐτῆ ἢ εὐγενῆς συναισθηματικῆς προδιάθεσις ἀποτελοῦν ἐκφράσματα

(27) Ματθ. ζ' 21.

(28) Μιχ. Ἀγγελίδης: «Ὁσμὴ εὐωδίας πνευματικῆς» τόμ. Β' (Τρεῖς Ἱεράρχαι), Πάτραι 1978, σελ. 232.

τῆς ἐναρέτου φύσεως. Προδιαθέσεις ἐπομένως καὶ ἐνδόμυχα στοιχεῖα ὄρμων καταθέτουν τὸν πρῶτον πυρῆνα καὶ τὴν πρῶτην δομὴν τῆς ἀρετῆς. Κατὰ τὴν συνέχεια ἡ ἔμφυτος κοινωνικότης ἀποβαίνει ἢ ἀρχὴ τῆς συμπαθείας, τῆς ἀγάπης καὶ τῶν λοιπῶν κοινωνικῶν ἀρετῶν.

Εἰς τὴν διαμόρφωσιν ὅμως τῆς ἀρετῆς συντελοῦν ἡ συνήθεια, ἡ διδασκαλία, πρὸ πάντων τὸ παράδειγμα. Ἡ οἰκογένεια πρῶτον, τὸ σχολεῖον ὕστερα θὰ δώσουν τὴν ὠθησιν καὶ τὴν ἐμπρακτον παρῶθησιν διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀρετῆς, ὡς διαρκοῦς καὶ ὠλοκληρωμένης προσπαθείας εἰς τὸ παιδί. Δυστυχῶς τὸ σημερινὸν σχολεῖον καὶ ἡ σημερινὴ οἰκογένεια, κατὰ σοβαρὸν ποσοστόν, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀνταποκριθῶν εἰς τὸν σοβαρὸν αὐτὸν καὶ ὑπεύθυνον προορισμόν.

Παραπαίουν ἐν πολλοῖς. Ὑφίστανται δοκιμασίαν καὶ μεγάλην κρίσιν οἱ θεοσμοὶ αὐτοὶ καὶ οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι μένομεν ἀδιάφοροι ἢ ἀπαθείς. Ἡ ἀκηδία αὐτῆ εἶναι ὁ μέγας ἐχθρὸς τῆς ἀρετῆς.

Γίνεται σαφές ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι κάτι τὸ ἀπλοῦν· δὲν εἶναι μίαν ἀπλῆ σωματικὴ ἢ ἠθικὴ ιδιότης —καλὴ θεβαίως— ἀλλὰ γενικὴ καὶ καθολικὴ ἁρμονία καὶ ἰσορροπία ὅλης τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ κατόρθωμά της δὲν εἶναι εὐχερὲς πρᾶγμα ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος κατέχεται ἀπὸ πάθη καὶ κακίας.

Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὀνομάζει τὴν ἀρετὴν «πολύμοχθον».

Ἐλέχθη ὅτι εἶναι ἄσκησις· ἡ ἀρετὴ ἀκόμη καὶ γνῶσις. Φυσικὰ ἢ γνῶσις συμβουλεύει, ἀλλὰ δὲν διευθύνει τὴν βούλησιν. Πλεῖστοι ὅσοι ἄνθρωποι γνωρίζουν τὸ καλόν, πλὴν ὅμως κινοῦνται πρὸς τὸ κακόν. Οὔτε καὶ ἀπλῆ ἄσκησις εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῆ, διότι μὲ τὴν συνήθειαν, τὴν ἔξιν καὶ τὸν ἔθισμόν ἀποκτῶνται τόσα εἶδη ἐλαττωμάτων καὶ κακιῶν, ὅπου μὲ ἐπιδειξιότητα ἐκδηλώνονται εἰς τὴν ζωὴν μας.

Εἶναι κάτι τὸ ὑπέρτερον καὶ τὸ ἀνώ-

τερον. «Ἡ ἀρετὴ εἶναι ἰκανότης δι' ἀσκήσεως καὶ συνηθείας ἀποκτωμένη, ὃν τρόπον καὶ τὸ βαδίζειν, τὸ κολυμβᾶν, τὸ ἵππευεῖν καὶ αἱ ἄλλαι δεξιότητες ἀποκτῶνται ὄχι διὰ θεωρητικῆς διδασκαλίας καθ' ἑαυτὴν ἀκάρπως γινομένης, ἀλλὰ διὰ πρακτικῆς ἀσκήσεως καὶ ἐπιμονῆς» σημειώνει ὁ Χ. Ἀνδρουτσός⁽²⁹⁾.

Ἀπὸ τὰ ἐγχειρίδια τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς ἐπισημαίνονται τρεῖς θεμελιώδεις ιδιότητες τῆς ἀρετῆς: ἡ καθολικότης, ἡ ἐνεργὸς ἀσκήσις καὶ ἡ γνησιότης. Τὰ γνωρίσματα αὐτὰ κατεδείχθησαν ἤδη ἀπὸ τὰ προηγούμενα.

Ὁ ἐνάρετος ἀντιπαλαίει διὰ τὴν διατήρησιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀρετῶν. Δὲν ἔμπορεῖ σήμερα νὰ εἶναι ἐνάρετος καὶ αὔριον κακὸς καὶ φαῦλος. Τὸ παράδειγμα τοῦ διαρκῶς ἐνάρετου ἀποτελεῖ πηγὴν φωτὸς καὶ δαδουχίαν ἀνωτερότητος καὶ ἀκτινοβολίας. Τὸν διέπει ἡ εὐθύνη καὶ ἡ εὐαισθησία διὰ κάτι τὸ ἀνώτερον. Εἶναι ὁ διαρκῆς ἀγὼν πρὸς συγγραφὴν ἱστορίας, ἐργασίας μόχθου καὶ ἀγάπης. Δὲν ἔμπορεῖ ἕνας πατέρας ἢ μητέρα νὰ εἶναι σήμερα στοργικὸι καὶ αὔριον ἀνάληθοι καὶ ἄστοργοι.

Ὁ ἐνάρετος ἀντιμετωπίζει μὲ ἀγωνιστικὴν διάθεσιν τὴν εἰρωνεῖαν καὶ τὰς ἀντιξοὺς περιστάσεις. Ὀπλίζεται μὲ καρτερίαν καὶ ὑπομονήν. Κατὰ τρόπον ἀθόρυβον εἰς κρισίμους περιστάσεις σηματολογεῖ, σταθμίζει, ἱεραρχεῖ τὴν ἀπόφασίν του, τέμνει τὸν δρόμον του, πρωτοπορεῖ καὶ ἀκολουθοῦν οἱ ἄλλοι.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀπεδείχθησαν ὄχι μόνον σοφοὶ ἐρμηνευταὶ τῶν Γραφῶν καὶ ἐργάται τῶν Γραμμάτων, ὡς οἱ Βασίλειος, Γρ. Ναζιανζηνός, Ἰ. Χρυσόστομος, Γρ. Νύσσης, Μ. Φώτιος καὶ λοιποί, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐνεργοῦ ἀρετῆς ἐξαίρετοι ἱεροφάνται. Τὸ ἀποστολικὸν κήρυγμα, τὸ παράδειγμα καὶ ἡ αὐτοθυσία, ἡ κοινωνικὴ εὐποιΐα ἐνέπνευσαν τὰς γενεὰς εἰς τὴν καθολικὴν ἀναγέννησιν τῶν ἀρετῶν καὶ ἀνέπτυξαν αὐτάς. Κατέστησαν τὴν ἀρετὴν τῶν

ἐνεργόν. Ἡ ἐνεργὸς ἀρετὴ δὲν καλύπτεται μὲ λόγους, ἀλλὰ θιώνεται μὲ ἔργον. Ὅχι ὁ ἀκροατὴς ἀλλὰ καὶ ὁ «ποιητὴς τοῦ νόμου» ἐνσαρκώνει τὴν εἰλικρινῆ ἀρετὴν. Εἶναι ρητὴ ἡ διακήρυξις τῆς Κ. Διαθήκης: «Οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιοθήσονται»⁽³⁰⁾.

Τὸ τρίτον στοιχεῖον: ἡ γνησιότης τῆς ἀρετῆς ἀποτελεῖ αὐταπόδεικτον καὶ αὐτονόητον γνώρισμα. Ἰδιοτέλεια, ὑπολογισμός, σκοπιμότητες, φόβοι καὶ μικροψυχία κερματίζουν τῆς ἀρετῆς τὸν τίμιον χαρακτῆρα. Ὑποστέλλουν τὸ κύρος τῆς καὶ ἀφαιροῦν ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξίν τῆς. Ἐκδηλα εἶναι τὰ παραδείγματα Ἀνανία καὶ Σαπφείρας, τῶν Φαρισαίων καὶ λοιπῶν. Τὰ ἀγαθοεργὰ ἐνεργήματά των ἐμειώθησαν καὶ ἐξουδετερώθησαν λόγῳ τῆς πονηρίας καὶ τῆς εὐτελείας τῶν ἐλατηρίων των. «Ὅλος δὲ ἡ ἀρετὴ ἀγγέλους ποιεῖ ταύτης δὲ ἡμεῖς κύριοι» σημειώνει ὁ Ἰ. Χρυσόστομος⁽³¹⁾.

Ἡ προαίρεσις εἶναι ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἀρετῆς. Τοῦτο τονίζεται ἀπὸ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας.

Προαίρεσις καὶ ἀποφασιστικότης εἶναι τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα διὰ τὴν κατὰκτησίν τῆς.

Εἰς τὴν κορυφὴν δὲν φθάνει κανεὶς μὲ ἄλματα, ἀλλὰ μὲ θήματα συνεχῆ καὶ ἀδιάλειπτα. Κάθε ἕνα μᾶς φέρει εἰς τὸ ποθοῦμενον τέρμα. Ἡ σταθερότης καὶ ἡ προσοχὴ ἔρχονται ὡς ἄλλη προϋπόθεσις εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἀγωνιστικὴ πορεία, ὁ κόπος καὶ ἡ τραχύτης εἰς τὸν ἀγῶνα παρέχουν μέσα εἰς τὸ κλίμα τοῦ Χριστιανισμοῦ αὐτὴν τὴν νίκην καὶ τὸν θρίαμβον.

Ἡ ἀρετὴ συνδυάζεται μὲ τὴν εὐτυχίαν. Ἡ ἀρμονία τῶν ἐννοιῶν τούτων καὶ τῶν πράξεων εἶναι ἀπόλυτος. «Τέλος δὲ τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου ἡ μακα-

(29) Χ. Ἀνδρουτσός: «Σύστημα ἠθικῆς», ἐν Ἀθήναις 1915, σελ. 162.

(30) Ρωμ. θ' 13.

(31) Μ. Ἀγγελίδη, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 785.

ριότης» κατά τὸν Γρηγόριον τὸν Νύσσης⁽³²⁾.

Ἡ ἀρετὴ, ὡς κατόρθωμα, ὡς πνευματικὸν ἄθλημα ἔχει ἐν ἑαυτῇ τὴν εὐτυχίαν. Ἴσως νὰ μὴ χρειάζεται νὰ συνδέση κανεὶς τὴν εὐτυχίαν μὲ τὴν ἀρετὴν. Ἡ ἴδια ἡ ἀρετὴ εἶναι ἡ εὐδαιμονία. Ἔτσι καμμία ἀμοιβὴ δὲν ἤμπορεῖ νὰ δικαιώσῃ τὴν ἀρετὴν. Ὁ Κάντιος (1724-1804) φρονεῖ ὅτι ἡ εὐδαιμονία ἀντιβαίνει εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ δὲν συνυπάρχουν εἰς τὸν παρόντα βίον. Ἐνάρετος εἶναι μόνον ὁ ταλαιπωρούμενος εἰς τὴν ζωὴν. Ἡ συνδιαλλαγὴ τούτων θὰ γίνῃ, λέγει, εἰς κάποιαν ἄλλην ζωὴν.

Φαίνεται τόσον καθαρὰ πόσον περιορισμένη εἶναι ἡ ἀντίληψις αὐτῆ καὶ πόσον μονομερής, ὥστε νὰ αἴρεται ἀπὸ τὰ πράγματα. Ἡ ψυχολογία διδάσκει ὅτι κάλλιστα συνυπάρχουν τὰ δύο αὐτὰ πράγματα. Ἡ ἀρετὴ προϋποθέτει ἀγῶνα συνεχῆ μὲν, ἀλλὰ δὲν ἤμπορεῖ νὰ εἶναι καὶ νὰ παρίσταται ὡς κάτι τὸ ὀδυνηρόν. Μέσα εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπαιτεῖται νὰ ἀφυπνίζεται ἡ χαρὰ τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ἀρετὴν. Ὁ ἐνάρετος ἔχει μέσα του τὸν πλοῦτον, ὅπως θὰ ἔγραφεν ὁ Σολωμός. Ἡ ἀπογοήτευσις καὶ ἡ δυστυχία δὲν προσφέρουν ἔδαφος διὰ νὰ ἀνθίσῃ ἡ ἀρετὴ. Θάλλει μέσα εἰς τὴν πληρότητα τῆς χαρᾶς, εἰς τὴν ἐσωτερικὴν μαρτυρίαν τῆς συνειδήσεως καὶ αὐτὴ κατευθύνει τὴν προσπάθειαν καὶ ἐπιχορηγεῖ τὴν εὐφροσύνην τοῦ νικηφόρου ἀγῶνος καὶ τοῦ χαροποιῦ ἀγαθοῦ.

Ὁ ἀγὼν εἶναι ἰσόβιος καὶ ἀδιάλειπτος, συνάμα καὶ ἐλπιδοφόρος. Σκέψεις ἀποθαρρύνσεως καὶ λογισμοὶ ἀπαισιοδοξίας συνιστοῦν παγίδα τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ ἀλαζονικὴ αὐτοπεποίθησις διακυβεύει τὴν ἀγωνιστικὴν πορείαν τῆς ἀρετῆς.

★

Ἡ ἐποχὴ μας κατατρώχεται ἀπὸ κρίσιν ἠθικὴν. Ζῶμεν εἰς μίαν ἀνισομέρειαν. Καὶ ἐνῶ εἰς ὄλους τοὺς τομεῖς: τὴν Ἐπιστήμην, τὴν Τέχνην, τὴν Φιλο-

σοφίαν ἐρευνᾶται ἡ ἀλήθεια καὶ ἐξαίρεται ἡ ἀρετὴ, ὅμως ὁ ἄνθρωπος συμπεριφέρεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὡς νὰ μισῇ τὴν ἀρετὴν. Θητεία ἀρετῆς σημαίνει: Θητεία ἀγάπης, ἐλπίδος, ἐντιμότητος, προθυμίας, θυσίας. Αὐτὸ εἶναι τὸ περιεχόμενον τῆς ἀρετῆς, ποῦ υπερβαίνει γνῶσιν, σοφίαν, πλοῦτη καὶ ἀξιώματα. Τὸ ἐπάγγελμα καὶ ἡ ἐργασία, τὰ κοινωνικὰ μεταρρυθμιστικὰ σχήματα, βιοποριστικὲς ἐνασχολήσεις εἶναι ὑποθέσεις ἐπίγειαι· θέματα κινούμενα εἰς τὰ ὅρια τοῦ γηίνου χρόνου. Ἡ ἀρετὴ γίνεται ὑπόθεσις αἰωνία.

Σπουδάζων καὶ βιώνων ὁ ἄνθρωπος τὴν ἀρετὴν ὡς θητείαν τοῦ βίου τότε ζῆ τὴν γνησίαν πνευματικότητα. Καὶ ἡ θητεία αὐτῆ διαρκεῖ μέχρι θανάτου. Εἰς Σοφίαν Σειράχ, μὲ δυνατὸν τόνον, διατυπώνεται τὸ παράγγελμα: «Ἔως θανάτου ἀγωνίσαι περὶ ἀληθείας καὶ ὁ Κύριος πολεμήσει ὑπὲρ σοῦ».

Καθ' ἣν στιγμήν τὰ νέφη τῆς ἀμβιβολίας καὶ τῆς ἠθικῆς καχεξίας σκιάζουν τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ πολιτισμοῦ, καθ' ἣν ὥρα συντελεῖται ἡ φθορὰ τῶν θεσμῶν καὶ τῶν ἀξιών τοῦ πνεύματος καὶ ὅταν οἱ διαστάσεις τῆς ἀνησυχίας ὀρθώνονται καὶ ἀπλώνονται, αὐτὴν τὴν ὥραν ὀφείλουν οἱ πνευματικοὶ ταγοὶ καὶ λογικοὶ ἄνθρωποι νὰ ἀσκήσουν ἐνάρετον βίον. Τοῦτο εἶναι ἀνάγκη ἐπιτακτικὴ. Ἡ παραγγελία τοῦ Παύλου ἰσχύει εἰς τὸ διηνεκές: «Τὸ λοιπὸν, ἀδελφοί, ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα προσφιλή, ὅσα εὐφημα, εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε... καὶ ταῦτα πράσσετε»⁽³³⁾.

Ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐμφανίζουν πληθυσμονὴν παραδειγμάτων διὰ τὸν τίμιον ἀγῶνα τῆς ὀλοκληρωμένης ἀρετῆς. Οἱ καιροὶ μας ἀπαιτοῦν ἐπείγοντως τὴν ἀσκήσιν τῆς ἀρετῆς καὶ δὴ τῆς χριστιανικῆς ἀρετῆς.

ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

(32) Βλ. Γ. Γρατσέα, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 31.

(33) Φιλιπ. δ' 8.

ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΘΕΜΑ

Ἡ ἱστορία τοῦ προηγουμένου ἄρθρου αὐτῆς τῆς στήλης(*), δὲν ἔμεινε τελείως χωρὶς συνέχεια. Θὰ τὴν διηγηθῶ στὸν ἀναγνώστη ἔστω καὶ μὲ καυστέρηση.

Τὴ νύκτα ἐκείνης τῆς μέρας εἶδα ἕνα περίεργο ὄνειρο:

Μὲ πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι κάποια αἰθέρια ὑπαρξίς καὶ μὲ ὀδήγησε μέσα ἀπὸ θαθεῖς, στὰ ἔγκατα τῆς γῆς, κρυμμένους διαδρόμους. Ἀλλεπάλληλες βαρύτατες καὶ παχύτατες πόρτες ἀνοίγαν καὶ ἔκλειναν πίσω μου, ἕως ὅτου θρέθηκα σὲ μιά μεγάλη μισοσκοτεινὴ αἴθουσα. Ἡ συνοδὸς ὑπαρξίς μου γνωστοποίησε ὅτι ἐκεῖ ἦταν ἕνα κέντρο μιᾶς πραγματικότητος ὅπως ἰδιαίτερης, πού γεννᾶ παιδιὰ πού λέγονται ἰδέες μιᾶς πραγματικότητος πού «εἰσέρχεται» παντοῦ καὶ ἔχει ὅπως ἰδιαίτερες ἰδιότητες, π.χ. μπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ στὴν καρδιά ἑνὸς πυρηνικοῦ ἀντιδραστήρος, ἐκεῖ πού ἀντιδρῶν πρωταρχικὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, καὶ νὰ μὴν πάθῃ τίποτε.

Διάλεξα μιά γωνιά, προστατευμένους ἀπ' τὸ σκοτάδι, μὲ τὴν ὀδηγὸ ὑπαρξὴ δίπλα μου. Ὅταν τὰ μάτια μου συνήθισαν διαπίστωσα ὅτι γύρω ἀπὸ ἕνα πελώριο τραπέζι καθόντουσαν πολλὲς ἀνθρώπινες φιγούρες. Μικρὲς λαμπίτσες φώτιζαν λίγο τὰ χαρτιά τους, ἀκουμπισμένα μπροστά τους, ἀλλ' ἄφηναν στὸ μισοσκοτάδι τὰ πρόσωπά τους καὶ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα τους. Ἀρχηγός, ὄρατος τοῦλάχιστον, δὲν ὑπῆρχε. Ἀκουγόταν ὁμως ἡ φωνὴ κάποιου προφανῶς προεδρεύοντος, μέσω μιᾶς μικροφωνικῆς ἐγκαταστάσεως. Ἡ συζήτησις μᾶλλον εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ ὦρα καὶ εἶχα χάσει πολλὰ ἀπὸ τὰ λεχθέντα.

* «Ἀκτίνες», τεύχος Ἰουλίου - Σεπτεμβρίου 1986 σελ. 210.

—Τὸν λόγον ἔχει ὁ κύριος Παρασκευαστικός (εἶπε ἡ ἀθέατη φωνὴ κι ἀπορροφήθηκα στὴν ἀκρόαση).

—Κύριε Πρόεδρε, Κύριοι. Ἐπειτα ἀπὸ ἕνα συνταρακτικὸ γεγονός, π.χ. ἕνα «μεγάλου ἀτύχημα», (ἦρθε μίᾳ φωνὴ ἀπὸ κάποιον καθήμενο στὸ τραπέζι), μετὰ ἀπὸ τὰ πρῶτα τραντάγματα, ὄλοι συνέρχονται καὶ ὄλοι ἀρχίζουν πάλι νὰ δροῦν μέσα στὸ παλῶ «σχέδιο» συμπεριφορᾶς, χωρὶς νὰ ἀλλάξουν τὴν προηγουμένη γραμμὴ δράσεως. Ἔτσι συνεχίζεται τὸ πλέξιμο τοῦ ἴδιου δικτύου πού θὰ κάμῃ ἀργότερα κάποιο ἀδιέξοδο ἀναπόφευκτο. Θὰ προσπαθῶ νὰ ἀξιολογήσω τὸ «μεγάλου ἀτύχημα», τὸ «ἔκτακτο συμβάν», μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ὑπάρξῃ μίᾳ οὐσιώδους ἀλλαγῆς κατευθύνσεως.

α) Κύριοι. Δὲν ἀποκλείεται τὸ «ἀτύχημα» νὰ συνδέεται μὲ τὴν δημιουργία μιᾶς «ἱστορικῆς ἀναγκαιότητος» γιὰ νὰ προχωρήσῃ κανεὶς στὴν (δικαιολογημένη πλέον) κατάκτηση εἴτε ἄλλων πηγῶν ἐνεργείας, πλὴν τῆς πυρηνικῆς, εἴτε τῶν πρῶτων ὑλῶν αὐτῆς ταύτης τῆς πυρηνικῆς ἐνεργείας, ἀφοῦ αὐτὴ, σὲ ἀδέξια χέρια, μπορεῖ προφανῶς νὰ γίνῃ πηγὴ μεγάλων καταστροφῶν.

Τεῖνω νὰ πιστεῦω ὅτι τὰ γεγονότα τοῦ τελευταίου μεγάλου πολέμου δὲν «συνέβησαν» (κάπως τυχαῖα), ἀλλ' ἦσαν γεγονότα ἀναπότρεπτα, καλοσκηνοθετημένες κινήσεις πού μόνο μέχρις ἑνὸς ὀρίου ἐπέτρεπαν τὴν διαφυγὴ ἀπὸ κάποιο προγραμματισμό. (Σκέπτομαι π.χ. τίς ἀνάιμακτες προσαρτήσεις χωρῶν, τὴν ἐμπόλεμο κατάστασις ἄνευ κηρύξεως πολέμου, τὸ ἀνεκτὸν τοῦ ὑπερεξοπλισμοῦ μιᾶς δυνάμεως μὲ σύγχρονον ἀνεξόπλιστον ἄλλων δυνατικῶς ἀντιπάλων, τὰ κατάλληλα πρόσκαιρα σύμφωνα μὴ ἐπι-

θέσεως (κλπ., κλπ.). "Όσο κι αν τὰ γεγονότα πού ὕφαιναν τὸ ἱστορικό πλαίσιο φαινόντουσαν κατ' ἄρχην «συμβάντα», μέχρις ἑνὸς σημείου ἀσύνδετα μεταξύ τους καὶ τυχαῖα, ἡ ὅλη τελικὴ ἐκδήλωσις ἐμφανιζόταν στὰ μάτια ἑνὸς τρίτου, ἀντικειμενικοῦ μελετητῆ, προγραμματισμένη καὶ σκηνοθετημένη. Οἱ λαοὶ ὅλου τοῦ κόσμου ξύπνησαν, μετὰ τὴν λύση τοῦ πολέμου, μέσα σὲ ἕναν ἀπροσδόκητα καινούργιο κόσμο γι' αὐτούς. Ἦταν ὅμως πραγματικά τόσο πολὺ «ἀπροσδόκητα» καινούργιος γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους; Μήπως ὑπῆρχε κάπου κάποια ἐνσυνείδητη προσδοκία;

Αὐτὸ μὲ ἀπασχολεῖ, Κύριοι, καὶ σήμερα: Τὸ ἀπροσδόκητο ἢ τὸ προσδοκώμενο.

Ἐπάρχει μιὰ παραλληλότης τοῦ τότε μὲ τὸ σήμερα. Ὅπως στὸ μεγάλο πόλεμο, πρὶν νὰ «τελεσθῆ» πλήρως τὸ γεγονός ὑπῆρχαν στοιχεῖα πού ἔκαμαν τὴ φορά του μὴ ἀντιστρεπτή, ἔτσι καὶ τώρα, διαπισθάνεται κανεὶς, ὅτι ὑπάρχουν στοιχεῖα πού ὀδηγοῦν σὲ μιὰ μὴ ἀντιστρεπτὴ ἀντίδραση. Καὶ μάλιστα, μπορεῖ κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι ἀπὸ ἕνα σημεῖο κι ἔπειτα, ὅλα γινόντουσαν τότε «στ' ἀνοιχτά», ὅταν τὸ μὴ ἀντιστρεπτό εἶχε ἐξασφαλισθεῖ καὶ ἡ μουσικότης ἦταν ἄχρηστος.

β) Ἴσως τὸ «ἀτύχημα» νὰ ἦταν μιὰ ἀπειλὴ γιὰ ὅποιους τυχόν θὰ σκεπτόντουσαν νὰ ἐπαναστατήσουν κατὰ τῶν ἐπιλογῶν πού τοὺς ἐπιβάλλονται. Κάτι, δηλ., σὰν μιὰ ἔντονη «νουθεσία», γιὰ τὴν διατήρησιν μιᾶς συγκεκριμένης τάξεως πραγμάτων. Βεβαίως δείχνει, τὸ γεγονός, πὼς οἱ νουθετοῦντες εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ ὑποστοῦν ὅλες τὶς συνέπειες καὶ νὰ συμμετάσχουν στὴν διαδικασίαν τῆς νουθεσίας. Ἴσως αὐτὸ ἀκριβὲς νὰ εἶναι καὶ τὸ ἄλλοθι τοῦτο.

γ) Ἴσως τὸ «συμβάν» νὰ ἦταν ἕνα σκηνικὸ στημένο ἀπὸ «εἰρηνοποιεῖς» δυνάμεις γιὰ νὰ ὑποδείξῃ τὴν τραγικὴν περίπτωση ἑνὸς πυρηνικοῦ πολέμου.

δ) Ἴσως νὰ ἦταν μιὰ δολιοφθορά, τὸ «συμβάν», π.χ. σὰν μιὰ ἀπάντησις τῶν ὑπὸ ἀνάπτυσιν λαῶν πρὸς τὴν ἀδικίαν πού θεωρεῖται ὅτι τοὺς ἔγινε ἢ τοὺς

γίνεται ἀπὸ τοὺς προηγμένους συνανθρώπους τους, ἢ καὶ δολιοφθορὰ τοπικῆς αἰτιολογίας.

ε) Ἴσως νὰ ἦταν ἕνας ἐκβιασμός τοῦ ἀεροπειρατῆ με ἀγνωστες ἐπιδιώξεις γιὰ τὸ εὐρὺ κοινὸ καὶ με ἀγνωστους κυρίου δράστας, ἕνα εἶδος προσωπικοῦ μηνύματος με κωδικοὺς ἀριθμοὺς πού προορίζονται γιὰ τοὺς ἐλάχιστους.

ζ) Δὲν ἀποκλείεται νὰ ἦταν μιὰ προσπάθεια δημιουργίας «συμπορευτῶν», κάτι σὰν μιὰ «γνωστοποίηση» πού πρέπει νὰ γίνῃ ἔμμεσα, γιὰ κάτι πού δημιουργήθηκε βαθμιαίως καὶ ἐν πολλοῖς σιωπηρῶς, πού τώρα ὅμως πρέπει νὰ «κοινοποιηθῆ» καὶ νὰ μπῆ στὴ ζωὴ τοῦ εὐρέος κοινού.

η) Μία ἀπὸ τὶς χειρότερες ἐκδοχὲς εἶναι ὅτι τὸ «συμβάν» συνέβη λόγω σοβαροῦ βαθμοῦ ἀγνοίας τῆς χρησιμοποιουμένης τεχνικῆς.

θ) Μία ἐξ ἴσου κακὴ ἐκδοχὴ (καὶ μάλιστα πιθανή), εἶναι ὅτι τὸ «συμβάν» ἔγινε ὄχι λόγω ἀγνοίας τῆς τεχνικῆς ἀλλὰ λόγω πλημμελοῦς χρησιμοποίησώς τῆς.

ι) Ἴσως νὰ ἦταν μιὰ προειδοποίησις, ἀπὸ ἀγνωστους γιὰ μᾶς σοβαροὺς φορεῖς, πρὸς ἀγνωστα πρόσωπα, ὅτι πρέπει νὰ μπῆ ἕνας φραγμός, νὰ γίνῃ ἕνα «stop» σὲ κάτι πού ἄρχισε, ἀναπτύχθηκε, δὲν ἐπιτρέπεται ὅμως νὰ ἐπεκταθῆ ἄλλο.

Κύριοι, αὐτὰ πού μπορῶ νὰ σκεφθῶ σὰν κύριες αἰτίαι γιὰ ἕνα τέτοιο «μεγάλο ἀτύχημα» εἶναι πάρα πολλὰ, ἀλλὰ...

(Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ ἀθέατος προεδρεύων διέκοψε τὸν ὁμιλητὴ με εὐγένεια ἀλλὰ καὶ ἀποφασιστικότητα, εὐχαρίστησε καὶ ἔδωσε τὸν λόγον σὲ ἄλλο σύνεδρο).

—Ὁ κύριος Ἐπιστημονικὸς ἔχει τὸν λόγον.

—Κύριοι, (ἦρθε μιὰ ἄλλη φωνὴ ἀπὸ τὸ στρογγυλὸ τραπέζι), ὁ Otto Hahn, μετὰ τὸν ἀ' παγκόσμιον πόλεμον, ἀποφάσισε νὰ μὴ ξαναεργασθῆ ἐπιστημονικὰ γιὰ πολεμικοὺς σκοποὺς. Δὲν ἤθελε νὰ ὑπακούσῃ πλέον στὰ φιλοπάτρια αἰσθήματα πού τὸν εἶχαν ὀδηγήσει στὴν ἔρευ-

να για τὰ δηλητηριώδη ἀέρια για πο-
λεμικούς σκοπούς. (Ήταν ἐπικεφαλῆς
τοῦ ὁμωνύμου πολεμικοῦ σχεδίου τότε).
Δὲν θὰ δεχόταν νὰ ἐργαστῆ για μιὰν ἀ-
τομικὴ βόμβα, δήλωσε, καίτοι ἦταν ὁ
ἀνακαλύψας τὴν διάσπαση τοῦ ἀτόμου.
"Ὁμως, κύριοι, χρειάστηκαν 25 ὁλόκλη-
ρα χρόνια για νὰ καταλήξῃ στὴν ἐπί-
γνωσι αὐτὴ ὁ διάσημος ἐπιστῆμων.
(Otto Hahn: Mein Leben. Verlag F.
Bruckmann, München, S. 130-132 καὶ
190, 1968). Ὁ ἴδιος ἐπιστῆμων ἐτέθη ὑ-
πὲρ τῆς εἰρηνικῆς χρήσεως τῆς ἀτομικῆς
ἐνέργειας (O. Hahn: Mein Leben. s.
231-233). Ἰσχυρίζομαι ὅτι ἂν ζοῦσε σή-
μερα, ὁ O. Hahn, θὰ κατέληγε σὲ μιὰν
νέα ἐπίγνωσι: "Ὅτι ἡ συνέπεια τῆς
σκέψεως, ποῦ τὸν ὁδήγησε στὴν ἀξιόλο-
γο ἀνακάλυψή του, δὲν τὸν ὁδήγησε
στὴν ἀποφυγὴ τοῦ σφάλματος τῆς ἀνευ-
δρῶν ἐνισχύσεως τῆς καλούμενης «εἰ-
ρηνικῆς» ἐφαρμογῆς τῆς πυρηνικῆς
ἐνέργειας. "Ὅχι μόνον διότι θὰ διεπί-
στωνε ὅτι συχνὰ πίσω ἀπὸ τὸν χαρα-
κτηρισμὸ «εἰρηνικῆς» κρυβόταν μιὰ πο-
λεμικὴ δραστηριότης, ἀλλὰ καὶ διότι
θὰ διεπίστωνε ὅτι δὲν εἶχεν ὑπολογίσει
τὸ μέγεθος τῆς ἐξαπλώσεως τῆς «εἰρηνι-
κῆς» ἐνέργειας καὶ τοὺς ἐξ αὐτῆς ἀπορ-
ρέοντας κινδύνους. Ἀλλὰ ἄς κάνουμε
μιὰ ἀναδρομὴ στὴν ἐποχὴ τῆς μεγάλης
ἀνακαλύψεως (O. Hahn, F. Strassmann:
Über den Nachweiss und das Verhalten
der bei der Bestrahlung des Urans Mit-
tels Neutronen entstehenden Erdalkali-
metalle. Die Naturwissenschaften, 27, 11,
1939). "Ἄς κάνουμε μιὰ ὑπόθεσι: "Ἄς
ὑποθέσουμε ὅτι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ O.
Hahn προέβλεπε τὰ ἀποτελέσματα τῶν
πρώτων (πολεμικῶν) ἐφαρμογῶν τῆς
ἀνακαλύψεώς του. Θὰ προχωροῦσε στὴν
ἀνακοίνωσή της; Τὸ ἐρώτημα εἶναι
δύσκολο. "Ἐπειτα ἀπὸ τὶς ἐμπειρίες ποῦ
εἶχε ὁ διάσημος ἐπιστῆμων κατὰ τὸν
πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο, ἴσως, θὰ ὑπέ-
θετε κανεὶς, θὰ ἦταν σὲ θέσι νὰ κάμη
μερικὲς προβλέψεις. "Ὁμως, ὡς φαίνε-
ται, δὲν προέβλεψε. Ήταν αὐτὸ αἰσθη-
ματικὴ ἀδυναμία μπροστὰ σὲ μιὰν ὑπέ-
ροχη ἀνακάλυψι; Ήταν τὸ «σπρώξιμο»
νὰ κοινοποιήσῃ κάτι τὸ τόσο συνταρα-

κτικὸ, σὰν αἶσθημα ὑποχρεώσεως πρὸς
τὴν ἀνθρωπότητα ἢ τοὺς ἐπιστημονικούς
συναδελφικούς κύκλους, ποῦ τὸν ἐμπόδι-
σε νὰ προβλέψῃ; Οἱ ἀπαντήσεις παρα-
μένουν ἀγνωστες ἀκόμη καὶ για ὄσους
εἶχαν τὴν τύχη νὰ βρεθοῦν ἀρκετὰ κον-
τὰ του. Ἴσως νὰ πρόκειται για ἐρωτή-
ματα ποῦ καὶ ὁ ἴδιος δὲν θὰ μπορούσε
νὰ ἀπαντήσῃ. Ὅπως δὲποτε οἱ μαρτυ-
ρίες συμπίπτουν ὅτι κατέστη περίλυπος,
(καὶ κατάπληκτος), ὅταν ἔμαθε για
τὴν πολεμικὴ χρῆσι τῆς ἀνακαλύψεώς
του (O. Hahn. Mein Leben. s. 189). Βε-
βαίως, ὅμως, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι εἰς
θέσιν νὰ διαθλέψῃ μιὰ πολεμικὴ χρῆσι.
Ὁ πόλεμος ἦταν ἄλλως τε ante portas,
τότε. Βεβαίως, ὅμως, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι
εἰς θέσιν νὰ διαθλέψῃ ὅτι ἐπρόκειτο για
μιὰ καλούμενη «βρώμικη» ἐνέργεια, μὲ
ἄκρως ἐπικίνδυνα καὶ ἀναπόφευκτα αἰω-
νόβια ραδιενεργὰ κατάλοιπα. Ήταν εἰ-
δικὸς στὰ ραδιενεργὰ ἰσότοπα. Ὁ Otto
Hahn «ἔρριξε» ὅμως ἀμέσως, χωρὶς καμ-
μιὰ ἀπολύτως χρονοτριβή, τὰ ἀποτελέ-
σματα τῶν ἐρευνῶν του στὸ προσκήνιο
τῆς ἱστορίας, χωρὶς δευτερὴ σκέψῃ, προ-
φανῶς. Ἴσως ἢ συμπεριφορὰ τοῦ
Robert Oppenheimer νὰ ἦταν ἀνάλογη
καίτοι αὐτὸς ἐργαζόταν συνειδητὰ καὶ
ἀπερίφραστα για μιὰ πολεμικὴ χρῆσι
τῆς ἀτομικῆς ἐνέργειας. «Das ist ja
so schöne Physik...», ἀναφέρεται νὰ εἶ-
χε πῆ, σὲ σχετικὴ ἐρώτησι τῶν δημοσιο-
γράφων. Καὶ ἀλλοῦ: «... was technisch
süß ist...». Προφανῶς, μιὰ «ὠραία Φυσι-
κῆ» μπορεῖ νὰ δῆ κανεὶς καὶ μέσα στὰ
πολεμικὰ ὄπλα. ("Ἄς θυμηθοῦμε τὶς
τροχιῆς τῶν βλημάτων στὰ ἀγαπητὰ
σχολικά μας βιβλία φυσικῆς). Προφα-
νῶς, τὸ «τεχνικῶς γλυκὺ» τραβᾷ κάθε
ταλαντοῦχο τῆς εἰδικότητος. "Ὁμως εἶ-
ναι αὐτὸς ἀρκετὸς λόγος ἐπιστημονι-
κῆς δραστηριοποιήσεως; Ὁ ἴδιος ὁ R.
Oppenheimer ὁμολόγησε ἀργότερα δη-
μοσίᾳ: «... ἐκάμαμε τότε τὰ ἔργα τοῦ
διαβόλου...». Ήταν βεβαίως μιὰ πολὺ,
πολὺ, πολὺ ἀργοπορημένη ἐπίγνωσις.
(Θεωρῶ τὴν σχετικὴ βιβλιογραφία πολὺ
κλασικὴ καὶ δὲν τὴν ἀναφέρω. Π. χ.
H. D. Smyth. Atomic Energy for mi-
litary Purposes. Princeton University

Press, Princeton, N. J., 1946. Περί της υπαναχωρήσεως του R. Oppenheimer ἴδε καί: Albert Einstein, Max Born, Briefwechsel 1916 - 1955 Nymphenburger Verlagshandlung S. 305, 1969).

(Στὸ σημεῖο αὐτὸ μιὰ φωνὴ ζήτησε ἐμβόλιμα τὸν λόγο).

—Ὁ κύριος Θρησκευτικός (εἶπε ὁ πάντα ἄφαντος προεδρεύων). Ἄλλὰ παρακαλῶ νὰ εἶστε σύντομος!

—Κύριοι. Ἡ Ἁγία Γραφή μὲ τὴν ἐξιστόρηση τῆς θυσίας τοῦ Ἰσαὰκ ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ μᾶς ζητᾷ νὰ εἴμαστε ἕτοιμοι νὰ θυσιάσουμε, ὅτι καλύτερο ἔχουμε, στὸν θωμὸ τοῦ Ὑψίστου. Ἴσως φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως μιὰ τραγικὴ πρότασις τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν πιστὸν Του καὶ ἴσως ἀποτελεῖ λίθον προσκόμματος καὶ πέτραν σκανδάλου. Πῶς εἶναι δυνατόν κατὰ τόσο «σκληρὸ» νὰ λέγεται; Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀπαιτεῖται μιὰ τέτοια θυσία; Κι ὅμως τὸ οὐσιαστικὸ νόημα καὶ τὸ βαθύτερο μήνυμα τῆς ἐξιστορήσεως, κρύβεται πίσω ἀπ' τὰ σκληρὰ λόγια, αἰώνιο μνημεῖο τῆς κατευθύνσεως συμπεριφορᾶς τῶν ἀνθρώπων: Τὸ μήνυμα εἶναι ἡ ἐτοιμότης παραδόσεως τοῦ παντὸς ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ, ἢ ἰκανότης τῆς θυσίας καὶ τῶν μεγαλυτέρων καὶ προφανῶς πολυτιμοτέρων καὶ λογικῶς καλυτέρων ἀγαθῶν ὑπὲρ τοῦ Ἀνωτάτου Ἰδεώδους. Τὸ νὰ θυσιάσῃ κανεὶς τὸ «πνευματικὸ τοῦ παιδὶ», τὸ «παιδὶ τῆς διανοίας του», γιὰ τὸ Ἀνώτατο, εἶναι αὐτὸ ποῦ ζητιέται! Κύριοι. Οἱ ἀνακαλύψεις θὰ γίνονται ὅσο ὑπάρχει ἄνθρωπος. Τὰ πράγματα τῆς φύσεως ἔχουν ἔτσι, ὥστε ὅσο σκαλίζονται (καλῶς, κακῶς, ἐπιδέξια, ἀδέξια), φέρνουν ὅπωςδήποτε στὴν ἐπιφάνεια νέες ἀπόψεις. Σπουδαῖο εἶναι τὸ τί κάνει ἡ ἀνθρωπότης μ' αὐτὲς τὶς ἀνακαλύψεις! Καὶ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, τὴν «χρῆση» δηλαδή, ἡ ἀνθρωπότης δὲν στάθηκε ποτὲ ἄρκετὰ νὰ σκεφθῇ...

(Στὸ σημεῖο αὐτὸ, ὁ ἀόρατος προεδρεύων ἔδωσε πάλι τὸν λόγο στὸν ἀποκληθέντα Ἐπιστημονικόν).

—Καὶ ὁ Einstein (εἶπε αὐτὸς συνεχίζοντας τὴν διακοπεῖσα ὁμιλία του), ὅπως εἶναι πολὺ γνωστὸ, ἐτέθη ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀνακαλύψεως τῆς δια-

σπάσεως τοῦ ἀτόμου γιὰ τὴν κατασκευὴ βόμβας καὶ προέτρεψε μάλιστα μὲ τὴν γνωστὴ μνημειώδη ἐπιστολὴ του τὸν πρόεδρο Roosevelt νὰ προχωρήσῃ στὴν κατασκευὴ τῆς. Ὅμως καὶ ὁ Einstein ἔδωσε ἀργότερα σαφῆ σημεῖα υπαναχωρήσεως καὶ μάλιστα βασικώτερης καὶ ριζικώτερης, ἀποδοκιμάζοντας ὀλόκληρη τὴν τάση γιὰ ἀπόκτηση γνώσεως, προφανῶς ἀναφερόμενος στὴν κακὴ χρῆση γνωσιολογικῶν ἀποκτημάτων ἢ τὴν κατάχρησιν κάποτε εἰς θάρος τῶν ἐπιστημόνων. «Ἐὰν εἶχα ἔρθει ἀκόμα μιὰ φορὰ στὸν κόσμον, δὲν θὰ γινόμουν φυσικὸς ἀλλὰ χειρονάκτης». «Αὐτὸ ποῦ θέλω νὰ πῶ εἶναι ὅτι κάτω ἀπὸ τὶς σημερινὲς συνθήκες θὰ διᾶλεγα μόνον ἓνα ἐπάγγελμα ἀπ' τὸ ὁποῖο νὰ κερδίζω τὸ ψωμί μου καὶ τὸ ὁποῖο δὲν θὰ εἶχε καμμιά σχέση μὲ τὴν τάση γιὰ γνώση», (das Streben nach Erkenntnis), ἔγραφε. (Albert Einstein, Max Born, Briefwechsel 1916-1955, S. 304 u. 307). Κι αὐτοῦ ὅμως τοῦ ἐπιστήμονος ἢ ἐπίγνωσις, ὅπως τοῦ O. Hahn καὶ τοῦ R. Oppenheimer, ἦρθε πολὺ, πολὺ ἀργά, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν ἄλυσιωτὴ ἀντίδραση ποῦ ἦταν ἤδη σὲ ἐξέλιξη. Ἐνοῶ τὴν ἀντίδραση τῶν ἱστορικῶν γεγονότων.

Θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε, κύριοι σύμβουλοι, νὰ ἀναφερθῶ στὰ γεγονότα μιᾶς ἄλλης μεγάλης ἀνακαλύψεως: Ἡ Mme Curie, καίτοι ἐπιστημονικὸς ἀστὴρ πρώτου μεγέθους, δὲν πίστευε ὅτι ἡ ραδιενέργεια ποῦ ἀνεκάλυψε ἦταν δυνατόν νὰ εἶναι θανατηφόρος. Μᾶλλον ἔρρεπε νὰ βλέπῃ τὰ δυνατὰ θεραπευτικὰ ἀποτελέσματά της, χωρὶς νὰ ἀσχολῆται ἰδιαίτερος μὲ τὸ θέμα τῶν ποσοτικῶν προσδιορισμῶν τῶν δόσεων ἢ τοῦ φάσματος τῶν ἀποτελεσμάτων. Ὑπῆρξαν ὅμως συνάδελφοί της ἐπιστήμονες, ποῦ ἐπανειλημμένως καὶ σαφῶς τῆς ὑπέδειξαν τὸν κίνδυνον. Τοῦτο προκύπτει ἀπὸ ὅλες τὶς βιογραφικὲς ἐξιστορήσεις, ἀκόμα καὶ τῆς κόρης τῆς, ὅπως καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ἡμερολόγιο τῆς διασήμου ἐπιστήμονος. Ἡ Mme Curie ἄργησε τρομερὰ νὰ πάρῃ προστατευτικὰ μέτρα γιὰ τὴν ραδιενέργεια τῶν πειραματικῶν τῆς ἐρευνῶν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ὑποστῇ τὶς συνέπειες, (μὲ «μα-

θηματική άκρίβεια», όπως έννοοϋμε καλώς σήμερα), υποκϋπτουσα σέ θανατηφόρο νόσο τοϋ αίματος σαφώς και άναυτηρήτως προκληθείσα από την ραδιενέργεια. Προηγουμένως είχεν άποδώσει τις άλλεπάλληλες νοσήσεις τών συνεργατών της σέ άσχετους τής ραδιενεργείας παράγοντες. Τό ότι ή θέσις άλλων έπιστημόνων, συγχρόνων της, (πού και αϋτοί με πειραματικά δεδομένα στα χέρια τους έπεσήμαναν τόν κίνδυνο), δέν άξιολογήθηκε έπαρκώς, ούτε από την Mme Curie ούτε από τό έπιστημονικό και κοινωνικό περιβάλλον της, ήταν μέγα σφάλμα. Ή ουσιώδης πρόοδος θά ήταν προφανώς μεγαλύτερη εάν και οι άλλες φωνές είχαν εισακουσθεί. "Όχι μόνον διότι τότε μία διάνοια και ένα ήθος σαν τής Mme Curie θά διετηροϋντο για πολύ περισσότερο χρόνο στη ζωή, και άσφαλώς πρόσθετος προσφορά θά άπέρρεε για την άνθρωπότητα, αλλά και διότι, γενικώτερα, θά δημιουργείτο ό κατάλληλος έπιστημονικός συνδυασμός πού θά ταποθετοϋσε τά τόσο άναγκαία για τόν κόσμο μας όρια. Λογικό είναι, έπομένως, νά θεωρήσουμε αϋτούς πού τότε επέμεναν στο νά υπογραμμίζουν τους κινδύνους, ουσιώδεις υπερασπιστάς τής προόδου. Ή άναγνώρισις των όμως δέν έγινε και όδήγησε, ή παραγνώρισις αϋτών, πού τελικώς παρέμειναν «άγνωστοι», (με την στενή έννοια σαν αντίθεση προς τους «διάσημους»), όδήγησε, ή παραγνώρισις των, στην τραγική ειρωνεία τής άπωλείας τής ζωής τής Mme Curie από την ίδια την άνακά-

λυφή της. Και έδω ή έπίγνωσις ήρθε πολύ, πολύ άργά.

Κύριοι. Πολύ νωρίτερα, πρό τών καθυστερημένων έπίγνώσεων στις όποιες αναφέρθηκα, υπήρξαν άνθρώπινα όντα, επί τής γής αϋτής, για νά είμαι σαφής, τά όποια κατέληξαν έγκαίρως στις ίδιες έπίγνώσεις και γενικώτερα και ειδικώτερα και ειδικώτερα στα παραπάνω παραδείγματα. Τους ήταν όμως άδύνατον νά έπηρεάσουν τά έγκόσμια έγκαίρως, διότι ή φωνή τους δέν είχε θρεί ούτε τό ένα έκατομμυριοστό τής μεγαφωνικής υποστηρίξεως πού είχε θρεί ή φωνή άλλων έπιστημόνων. Ή πρόκειτο για όντα άνθρώπινα, με ουσιώδη στοιχεία έπιστημονικής γνώσεως και σοφίας, πού έμειναν όμως δίχως ίχνος δυνατότητας ουσιώδους έπιρροής. Αϋτό τό γεγονός μου φαίνεται έξαιρετικά περίεργο και όφείλω νά τό αναφέρω στην συνεδρίαση αϋτή.

Κύριοι. Ή άμεσότης τής έφαρμογής μιας όποιασδήποτε έπιστημονικής ανακαλύψεως χωρίς δεύτερη, (ή και τρίτη και τέταρτη κλπ.) σκέψη, θά θαραίνη την λεγόμενη πολιτισμένη και τεχνικώς προηγμένη άνθρωπότητα τοϋ 20οϋ αιώνας και θά την χαρακτηρίζη ουσιαστικά σαν άπολίτιστη.

(Στό σημείο αϋτό ή φωνή τοϋ άθέατου προεδρεύοντος άκούστηκε και πάλι και κατάλαβα ότι κι αϋτός ό όμιλητής είχεν έξαντλήσει τό χρόνο του).

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΒΟΡΡΙΑΣ

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

ΕΙΚΟΣΙ ΧΡΟΝΙΑ

Είκοσι χρόνια έκλεισαν φέτος από το θάνατο του γιατρού και διάσημου μυθιστοριογράφου του Ζώρζ Ντυαμέλ. Ο Ντυαμέλ καλλιέργησε για λίγα χρόνια την ιατρική και κατόπιν ρίχτηκε με όρεξη στην λογοτεχνική ένασχόληση. Μας έχει αφήσει βιβλία στοχασμού και μυθιστορήματα, «Μύθοι του κήπου μας», «Γράμματα στην Παταγονία», «Η ζωή και οι περιπέτειες του Σαλαβέν», «Έξομολόγηση του μεσονυκτίου», «Τό χρονικό του Πασκιέ», «Ο συμβολιογράφος της Χάβρης» και άλλα.

Ακούραστος πάντοτε, έπαιρνε μέρος σε πολλές εκδηλώσεις της πνευματικής ζωής του καιρού του. Μετείχε σε διεθνή συνέδρια. Τιμήθηκε με το Μεγαλόσταυρο της Λεγεώνας της τιμής και τον πολεμικό σταυρό. Το 1936 εξελέγη μέλος της Γαλλικής Ακαδημίας. Και από το 1960 πρόεδρος της Ιατρικής Ακαδημίας.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑ

Ο Ζώρζ Ντυαμέλ έζησε αρκετά χρόνια «άπελευθερωμένος» από τη θρησκευτική πίστη. Δήλωνε ότι ήταν άγνωστικιστής. Συγχρόνως, όμως, ένιωθε στενόχωρα για την απώλεια της πίστεως. «Μετάνοιωνα συχνά, έλεγε, και άναζητούσα την πίστη, που προσφέρει μιιά μεταφυσική και ένα ήθικόν βάρος».

Σιγά-σιγά ο Ντυαμέλ άπαγκιστρώθηκε από τον «άπελπισμένο άγνωστικισμό του», και ή πίστη θρόνιασε στην ψυχή του.

Αυτή την «πνευματική περιπέτεια» έχει ζωγραφίσει παραστατικά σε μυθιστορήματά του. Οι ήρωές του, συχνά, είναι άνθρωποι που προσπαθούν να

σώσουν την ψυχή τους μέσα στον κόσμο. «Ένας από αυτούς τους ήρωές του, που τον ρωτάνε τί του λείπει για να είναι εύτυχισμένος, άπαντάει: «Ο Θεός και μιιά άθάνατη ψυχή».

Ο Ζώρζ Ντυαμέλ ήταν άνθρωπος με βαθύ ήθικόν έρεισμα, πολλή φρόνηση, και με μιιά σπάνια άνωτερότητα. Σημειώνει ο Γ. Πράτσικας: «άγαπούσε τη γλυκύτητα που ένθαρρύνει, συμπονούσε τον καθένα μ' όλη του την ψυχή. Αυτό ήταν το κύριο χαρακτηριστικό σ' όλη του τη ζωή: ή μέχρις ύπερβολή καλωσύνη του για τον πλησίον». Ο Ντυαμέλ τονίζει χαρακτηριστικά: «Αν ό πολιτισμός δέν βρίσκεται στην καρδιά του ανθρώπου, έ, λοιπόν, δέν ύπάρχει πουθενά». Στην καρδιά του όμως ήταν θρονιασμένος ό άληθινός πολιτισμός, ό πολιτισμός του Πνεύματος.

Η ζωή του ήταν μιιά παρουσία ανθρώπου του πνεύματος. Την άπλωσε πάνω σε μιιά όμαλή έπιφάνεια και μάς την άφησε χειρόγραφο καθαρό και έπιβλητικό, σαν βαρυσήμαντη ύποθήκη.

Είναι άπαραίτητο ή ζωή του πνευματικού ανθρώπου να έχει αυτή την άξία; Άναμφιβόλως ναι, αν θέλει να δικαιώσει τουτον τον τίτλο.

«ΠΟΥ ΠΗΓΑΙΝΕΙΣ, ΕΥΡΩΠΗ;»

Πολλές παγκόσμιες συναντήσεις γίνονται, πανχριστιανικές και πανθρησκευτικές, όπως ή γνωστή συνάντηση στην Άσσίζη, που όμως δέν είναι της στήλης αυτής σκοπός της να τις παρουσιάζει. Όστόσο, κάπου-κάπου, σαν έξαιρέση, οι «Ματιές στον Κόσμο», μάς θυμίζουν κάποιες συγκεντρώσεις. Μιιά από αυτές, που έγινε πρό καιρού στο Στίρλιγκ της Σκωτίας είχε τον χαρακτηριστικό τίτλο: **Quo va-**

dis, Europa?», («Ποῦ πηγάζει, Ἑρώπη;»).

Οἱ διάφοροι ὀμιλητὲς ὑπογράμμισαν τὶς βαρεῖες προοπτικὲς γιὰ τὸ μέλλον καὶ τὴν ἀπειλὴ ἑνὸς τρίτου παγκοσμίου πολέμου. Καὶ οἱ φωνῆς τῆς νέας γενεᾶς, ποῦ ἀκούσθηκαν μὲ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον «στὴ συνέλευση τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἑρώπης», «ὑπεστήριξαν ἕνα παγκόσμιο ἀνοιγμα τῆς Ἑρώπης καὶ ἕνα μέλλον μεγαλειότερης γενναιοδωρίας ἀπὸ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς. Ἡ Ἑρώπη δὲν εἶναι τὸ κέντρο τοῦ κόσμου — εἶπαν — οὔτε ὑπάρχει χώρα ποῦ νὰ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ κέντρο τῆς Ἑρώπης. Ἐλπίζουμε ὅτι τὸ μέλλον τῆς ἡπείρου μας θὰ εἶναι λιγώτερο ἐγώιστικὸ καὶ λιγώτερο διψασμένο γιὰ πλοῦτο καὶ δύναμη!».

✧

ΕΚΘΕΣΗ ΕΙΚΟΝΩΝ ΣΤΗ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑ

Στὰ πλαίσια τῶν ἐκδηλώσεων «Φλωρεντία, πολιτιστικὴ πρωτεύουσα τῆς Ἑρώπης», γίνεται καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐκθεση εἰκόνων, μὲ τίτλο: «Τοιχογραφίες καὶ εἰκόνες ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα».

«Ἀπὸ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ Μουσεῖα καὶ ἰδιωτικὲς συλλογές, ἔγινε μιὰ ὑπεύθυνη καὶ προσεγμένη ἐπιλογή, ἔτσι ποῦ ἡ ἐκθεση νὰ καλύπτει 7 αἰῶνες (ἀπὸ τὸν 10ο ὠς τὸν 17ο αἰῶνα) βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς τέχνης. Ἐκατὸ εἰκόνες καὶ τοιχογραφίες συνθέτουν τὴ διαχρονικὴ παρουσία τοῦ Βυζαντίου, ποῦ προεκτείνει ὡς τοὺς καταλυτικούς καιροὺς μας τοὺς παλμούς καὶ τοὺς ἀγῶνες τῆς ἀδούλωτης Ρωμοσύνης».

Εἶναι κ' αὐτὴ ἡ ἐκθεση μιὰ παρουσία τοῦ πνεύματος, στοὺς τόσο πεζοὺς καιροὺς μας!

✧

ΜΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΛΛΕΣ

Σπανιώτατα ἡ στήλη αὐτὴ ἀναφέρεται σὲ ἀθλητικὰ θέματα. Οὔτε καὶ γιὰ

τὶς μεγάλες Ὀλυμπιάδες κάνει λόγο. Νὰ ὅμως ποῦ τώρα θὰ ἀναφερθοῦμε σὲ μιὰ Ὀλυμπιάδα, ἀλλὰ τόσο διαφορετικὴ ἀπὸ τὶς ἄλλες: Πρόκειται γιὰ τὴν 9ῃ Ὀλυμπιάδα Ἀναπήρων, ποῦ ἔγινε στὴ Ρώμη, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ προέδρου τῆς Ἰταλικῆς Δημοκρατίας. Σ' αὐτὴν πήραν μέρος 900 ἀνάπηροι ἀθλητὲς. Καὶ βραβεύθηκαν οἱ καλῆτεροι. Μὰ σωστότερο θὰ ἦταν ὅλοι νὰ βραβεύονταν. Γιατὶ ὅλοι ἔδειξαν θάρρος καὶ αὐτοθυσία. Κι' ἦταν, μὲ τὸ παράδειγμα τους, σὰν νὰ ἔλεγαν σ' ὅλους, ἀναπήρους καὶ ὑγιεῖς:

«Πάρτε θάρρος, ὅσοι χάσατε τὶς φιλοδοξίες τῆς ζωῆς σας. Ὁρθθεῖτε ὅσοι εἶδατε νὰ διαψεύδωνται οἱ ἐλπίδες σας. Σηκωθεῖτε ὅσοι χάσατε τὴν ἐμπιστοσύνη σας στὸ μέλλον σας. Ἀνακαλύψτε τὶς κρυφὲς δυνατότητές σας».

Ἀθλητὲς στὸ σῶμα καὶ στὸ πνεῦμα!

✧

ΜΙΑ ΑΞΙΟΘΑΥΜΑΣΤΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ

Μιὰ καὶ μιλήσαμε γιὰ ἀναπήρους-ἀθλητὲς, ἄς ἀναφέρουμε καὶ μιὰ μεγάλη θεαματικὴ συγκέντρωση, ποῦ ἔγινε πρὸ καιροῦ στὸ Παρίσι. Ἦταν μιὰ συγκέντρωση διαφορετικὴ ἀπὸ τὶς ἄλλες. Γιατὶ σ' αὐτὴ συγκεντρώθηκαν ἀσθενεῖς καὶ ἀνάπηροι γιὰ νὰ γιορτάσουν τὴν 40ῃ ἐπέτειο τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀδελφότητος ἀσθενῶν καὶ ἀναπήρων.

Ἡ ὀργάνωση αὐτὴ ἰδρύθηκε τὸ 1945, ἀμέσως μετὰ τὸ δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο «γιὰ νὰ σπᾶσει τὴν ἀπομόνωση τῶν πασχόντων, νὰ τοὺς βοηθήσει νὰ ἀνακαλύψουν τὸν σύνδεσμο ποῦ συνδέει τοὺς μὲν μὲ τοὺς δὲ καὶ ὅλους μὲ τὸν πάσχοντα Χριστὸ καὶ νὰ συνειδητοποιήσουν τὸν οὐσιαστικὸ ρόλο ποῦ μποροῦν νὰ διαδραματίσουν μέσα στὴν κοινωνία».

Ἡ πρωτοβουλία τοὺς εἶναι, ἀληθινά, ἀξιοθαύμαστη καὶ ἀξιολίμητη.

✧

ΑΠΟ ΤΗ ΜΑΚΡΥΝΗ ΒΡΑΖΙΛΙΑ

Νά και κάτι από τη μακρυνή Βραζιλία. Κάτι, που στην εποχή μας φαίνεται παράδοξο. Η είδηση όμως τονίζει με έμφαση: «Το τηλεοπτικό δίκτυο με τη μεγαλύτερη ακροαματικότητα από το «Rede Globo» της Βραζιλίας, που πουλάει τα τηλεοπτικά του σήριαλ σε 45 χώρες».

«Στις παραγωγές μας, τονίζει ο διευθυντής του δικτύου Ρομπέρτο Ίρινέου Μαρίνχο, 38 ετών, χρησιμοποιούμε καλλιτέχνες υψηλού επιπέδου και άναθετόμε τη συγγραφή των σεναρίων στους καλλίτερους συγγραφείς... Έπιπλέον, οι παραγωγές μας προβάλλουν πάντα αξίες παραδεδεγμένες παγκοσμίως, όποτε παρέχουμε στους πελάτες μας μια έγγυηση μεγάλης ακροαματικότητας».

Και η είδηση έπεξηγει ότι «άναντίρρητα το δίκτυο «Globo» όφειλει τη δημοτικότητά του στα σήριαλ όπου η δικαιοσύνη κατατροπώνει την άδικία, ή ήθικη επίβάλλεται στην άνηθικότητα και όπου οι οικογενειακές αξίες υποστηρίζονται και θεωρούνται άναλλώωτες. Η συνταγή αυτή έχει πετύχει τόσο πολύ ώστε τα σήριαλ του «Rede Globo» να πουλιούνται σαν ψωμί».

Μέσα στον κατακλυσμό των τόσων έλεεινών σήριαλ, παράξενη φαντάζει τούτη η είδηση, μά και αϊσιοδοξία μάς γεμίζει...

ΜΙΑ ΚΑΣΣΕΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΥΓΓΑΡΙΑ

Μια κάσσετα ούγγρικης προελεύσεως, έφτασε στις δυτικές χώρες. Ίσως τούτο δέν είναι μια έντυπωσιακή είδηση. Γίνεται όμως έντυπωσιακή ή είδηση από το μουσικό περιεχόμενο της κάσσετας... Άλλά πρώτα ός δοϋμε την εμφάνισή της και τα έντυπωσιακά λόγια, που την συνοδεϋουν. Το σύμβολο της κάσσετας είναι ένα ψάρι με την έλληνική λέξη ΙΧΘΥΣ. Και η έξηγηση: «Στις άρχές του Χριστιανισμού

οί Χριστιανοί γνωρίζονταν ό ένας με τον άλλον, χαράσσοντας στο δάπεδο το σχήμα ενός ψαριού. Η λέξη ΙΧΘΥΣ (= ψάρι) σχηματιζόταν από τα άρχικά γράμματα μιας δογματικής όμολογίας: Ίησούς Χριστός Θεού Υιός Σωτήρ... Είθε ή μουσική και οι έκκλησιαστικοί μας ύμνοι να συγκροτούν μελωδικά τη λέξη αυτή και να έκφράζουν το θαθύτατο νόημά της».

«Η νεανική χορωδία που ήχογράφησε την κάσσετα — γράφει το γαλλικό περιοδικό «Χριστιανοί της Άνατολής» — είναι ένα μικρό παράδειγμα από τον ουσιαστικό ρόλο που διαδραματίζει σήμερα ή έκκλησιαστική μουσική στην διάδοση και την καλλιέργεια του χριστιανικού μηνύματος στην Ούγγαρία».

Και συνεχίζει το περιοδικό ότι οι έκκλησιαστικές χορωδίες στην Ούγγαρία αξάνονται συνεχώς. Συγκεντρώνουν άνθρώπους κάθε ήλικίας, ώριμους και νέους, και συνιστούν ένα είδος χριστιανικής άδελφότητος μέσα στην κοινωνία. Διευθύνονται άλλοτε από κληρικούς και άλλοτε από λαϊκούς, αλλά κατά κανόνα έχουν και τον πνευματικό καθοδηγό τους...

«ΨΩΜΙ ΓΙΑ ΣΤΑΧΤΟΘΗΚΗ»

Σε μια ίταλική έφημερίδα, στην «IL PONTE», δημοσιεύθηκε και τούτο το θλιβερά συνταρακτικό: «μια νέα κοπέλα άναψε το τσιγάρο της μετά το φαγητό και μη μπορώντας να βρει σταχτοδοχείο, πήρε ένα μικρό φραντζολάκι, του έβγαλε την ψίχα και το χρησιμοποίησε για σταχτοθήκη».

Και σημειώνει ο άρθρογράφος: «Πόσοι από μάς δέν θα έπανελάμβαναν αυτή τη χειρονομία χωρίς καμιά σκέψη, συνηθισμένοι όπως είμαστε στη σπατάλη, στην άφθονία, στη σιγουριά του αύριο;»

Ι. Γ. Α.

Ἐπίκαιρα

ΔΕΝ ΕΠΙΑΣΕ!

Σὲ ἀθηναϊκὸ περιοδικὸ διαβάσαμε στοιχεῖα, δηλώσεις καὶ ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν ὡς τώρα ἐφαρμογὴ τῶν νέων διατάξεων ποὺ τροποποίησαν τὸ Οἰκογενειακὸ δίκαιο. Εἶναι λοιπὸν πολὺ σπουδαῖο τὸ ὅτι «δὲν ἐπίασε» αὐτὴ ἢ... ὁ λ ο κ λ η ρ ω τ ι κ ῆ, «κατὰ μέτωπον», ἐπίθεσι τοῦ νομοθέτη κατὰ τοῦ γάμου. Ἡ ἐπίθεσι αὐτὴ ἄρχισε, ὅπως ὅλοι θυμόμαστε, ἀπὸ τοὺς λεγόμενους «ἀλύτρωτους». Συνεχίσθηκε ἀπὸ κάποιους ἄλλους κυρίους με ἀνομολόγητα ἐπίσης ἐνδιαφέροντα,— οἱ κυρίες δὲν ἔπαψαν οὔτε κι αὐτὴ τὴ φορὰ νὰ εἶναι τὰ αἰώνια θύματα τῆς κατεργαριᾶς τῶν ἀνδρῶν!... Ἐφθασε καὶ σ' ἀποτελέσματα, ἐρήμην τῆς πείρας χιλιετηρίδων, ποὺ διαπίστωναν πάντα πῶς ἡ σταθερότητα τοῦ γάμου εἶναι γιὰ τις ἀνθρώπινες κοινωνίες ὅτι τὰ θεμέλια γιὰ κάθε οἰκοδόμημα. Ἐρήμην ἀκόμη καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ποὺ ἐνῶ πρόκειται γιὰ αἰώνια θέματα τῆς Ἰδίας του τῆς ψυχῆς, δὲν ρωτήθηκε, μ' ἕνα συγκεντρωτικὸ δημοψήφισμα —κι αὐτὸ γιὰ λόγους οικονομίας! Ἐνῶ ρωτήθηκε καὶ ἰ ξ α ν α ρ ω τ ῆ θ η κ ε γιὰ τοὺς δημοτικούς ἄρχοντες μιᾶς μονάχα τετραετίας! Μὲ μερικὲς «γυαλιστερές χάντρες», δηλαδή χωρὶς οὐσιαστικὸ περιεχόμενον «παροχές» πρὸς τὴ γυναικεία φιλοτιμία (ὅπως ἐκεῖνος ὁ τραγέλαφος με τὰ ἐπώνυμα τῶν ἐγγάμων γυναικῶν καὶ τῶν παιδιῶν ἢ ἡ «ἰσονομία» καὶ ἡ «ἰσότητα» τῶν φύλων μέσα στὸν γάμο) ἢ καὶ με κάποια ἀληθινὴ (ἀλλὰ ἀνολοκλήρωτη καὶ μόνο στα χαρτιά) προστασία τῆς φυσικῆς ἀδυναμίας τῆς γυναίκας (ποὺ μποροῦσε ἄλλωστε, καὶ ἔπρεπε, νὰ δοθῆ χωρὶς τὸ φοβερὸ ἀν-

τάλλαγμα νὰ... γκρεμιστῆ ἢ οἰκογένεια) ἔβαλαν στὸν γάμο δ υ ὀ φ ο υ ρ ν ἔ λ λ α μ ἔ δ υ ν α μ ῖ τ η: Μὲ τὸν πολιτικὸ «γάμο» προσπάθησαν νὰ τοῦ ἀφαιρέσουν τὸ μόνο σχεδὸν π ρ α γ μ α τ ι κ ὸ ἔ ν ω τ ι κ ὸ σ τ ο ι χ ε ῖ ο, δηλαδή τὸν μυστηριακὸ, ἐκκλησιαστικὸ χαρακτήρα, καὶ με τὸ λεγόμενον «αὐτόματο, ἰδίως, διαζύγιο ἔβαλαν καὶ τὴν Πολιτεία νὰ... προσφέρῃ τὴ διαζευξί καὶ «στὸ πιάτο» —... στὸν πιὸ ἀσυνεπῆ συμβαλλόμενον τῆς δικαστηριακῆς πρακτικῆς!

Δὲν πρέπει ν' ἀπορήσῃ ὁ ἀναγνώστης γιὰ τὸ παραπάνω ξαναγύρισμα σὲ θέματα ποὺ ποτὲ δὲν πρέπει νὰ θεωρηθοῦν «τελειωμένα». Τὴν τοποθέτησι φουρνέλλου στὸ σπῆτι μας ποτὲ δὲν θὰ τὴ θεωροῦσαμε ὑπόθεσι τελειωμένη! Ἄλλωστε αὐτὸ δείχνεται πῶς πιστεύει κι ὁ ἐλληνικὸς λαός: Σύμφωνα με τὰ στοιχεῖα τοῦ Δήμου Ἀθηναίων, κατὰ τὸ 1983 ἔγιναν μόνο 1082 πολιτικοὶ «γάμοι», τὸ 1984 μόλις 898 (ὁ χρόνος ἦταν δίσεκτος καὶ οἱ γάμοι συνολικὰ λιγώτεροι) καὶ τὸ 1985 μόνο 1016. Στὸν Πειραιᾶ ἔγιναν, ἀντίστοιχα, 253, 239 καὶ 318. Καὶ σ' ὁλόκληρὴ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ 1984, ἀπὸ τοὺς 65.525 γάμους μόνο οἱ 5.450 ἦταν πολιτικοί.

Ἀνάλογοι ἦταν, κατὰ τὰ τρία αὐτὰ χρόνια, 1983, 1984 καὶ 1985, καὶ οἱ ἀριθμοὶ τῶν ζευγαριῶν ποὺ ἔκαμαν στὴν Ἀθῆνα πολιτικὸ «γάμο» καὶ δήλωσαν σὰν ἐπίθετο τῶν παιδιῶν τὸ ἐπίθετο ὄχι τοῦ πατέρα, ἀλλὰ τῆς μητέρας: 9 κατὰ τὸ 1983, 13 κατὰ τὸ 1984 καὶ 8 τὸ 1985!

Οἱ θιασῶτες τῶν «τροποποιήσεων» δὲν εἶναι φυσικὰ ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τ' ἀποτελέσματα αὐτά. «Ἀπολογοῦνται» λοιπὸν γιὰ τὴ θέσπισί τους κι ἐ-

τομάζουν νέες τροποποιήσεις. Ἀλλά δὲν πρέπει νὰ ἐφησυχάσουν ὅσοι ὀρθοφρονοῦν. Γιατί, βέβαια, ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ προποταρικοῦ ἀμαρτήματος ὁ ἄνθρωπος ἔχει γιὰ τὸ κακὸ μιὰ ἔμφυτη ροπὴ —καὶ ἀλλοίμονο στὶς κοινωνίες ποῦ τὴν διευκολύνουν. Γιὰ τὴν ἴδια αἰτία ἡ ἐνίσχυσι τῆς ροπῆς αὐτῆς, ἔργο ἀναντίρρητα ὀλέθριο, εἶναι κ α ἰ ε ὕ κ ο λ ὶ τ α τ ο. Δύο λόγοι λοιπὸν γιὰ νὰ μὴ... καμαρώνουν οἱ θιασῶτες του!

ΟΧΙ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ ΣΤΗ ΦΩΤΙΑ!

Ὁ φόνος νεαροῦ φιλάθλου σ' ἓνα ποδοσφαιρικὸ γήπεδο ξανάφερε «ἐπὶ τάπητος» τὸ θέμα τῆς βίας στὰ γήπεδα. Ἡ στήλη δὲν ἔχει, βέβαια, τὴν ἀρμοδιότητα —οὔτε καὶ τὴν πρόθεσι— ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὰ εἰδικώτερα μέτρα ποῦ θὰ προσπαθῆσουν νὰ ἐμποδίσουν τὸ κακὸ. Ἀλλά εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπενθυμίσῃ κάτι βασικὸ, ποῦ ἐξακολουθητικὰ παρὰ β λ έ π ε τ α ι, ἂν καὶ εἶναι ὀλοφάνερο: Ὅτι καλὰ καὶ ἀπαραίτητα εἶναι τὰ ἀστυνομικὰ μέτρα, ἀλλὰ δὲν θὰ μπορέσουν ποτὲ νὰ φέρουν ἀποτέλεσμα —ὅπως δὲν θὰ μπορέσουμε ποτὲ νὰ σβήσουμε μιὰ φωτιά, ὅταν μὲ τὸ νὰ χέρι τῆς ρίχνουμε νερὸ καὶ μὲ τ' ἄλλο... πετρέλαιο!

Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς κάνουν σήμερα οἱ Κοινωνίες μας. Ρίχνουν ὀλοένα πετρέλαιο στὶς φωτιές τῶν ἀνθρώπων παθῶν, μὲ ὄλων τῶν εἰδῶν τὰ ἀρνητικὰ δημόσια ἀκούσματα καὶ θεάματα. Τί νὰ σοῦ κάμη τότε τὸ νερὸ;...

ΟΧΙ ΣΤΡΑΓΓΑΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ!

Μὲ αἴσθημα χαρᾶς διαβάσαμε πὼς ὁ

σημερινὸς ὑπουργὸς τῆς Παιδείας πιστεύει ὅτι «ἡ κατάργησι τῆς συστηματικῆς μελέτης τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσας, στὸ γυμνάσιο καὶ στὸ λύκειο, μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ τελικὰ σὲ γ λ ω σ σ ι κ ῆ ἄ σ υ ν ἔ χ ε ι α». Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας θὰ ξαναοίξῃ τὸν διάλογο γιὰ τὴν πληρέστερη διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσας.

Τὴ χαρὰ μας ὁμως λιγοστεύει τὸ ὅτι ἓνα ζήτημα π α ν ε θ ν ι κ ὸ καὶ μὲ τόσο καίρια σημασία ἀντιμετωπίζεται ὄχι πάνω σὲ ἐθνικὴ θάσι, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ρυθμίζεται πότε ἔτσι καὶ πότε ἀλλιῶς.

Διχογνωμίες, βέβαια, ὑπάρχουν γιὰ πολλὰ καὶ σπουδαῖα θέματα τῆς ἐθνικῆς ζωῆς. Ἀλλά εἶναι φανερό, πιστεύουμε, ὅτι ὅταν διαπιστωθῇ πὼς σχετικὰ μὲ κάποιον ἐθνικὸ θέμα δὲν ἀντιμετωπίζουμε, ἀπλά, ἔ λ λ ε ι ψ ι π α μ ψ η φ ί α ς, ἔλλειψι κοινῆς ἀποδοχῆς (μὲ κάποιες ἔστω, ἀναπόφευκτες γιὰ τὰ ἀνθρώπινα, μικροεξαίρέσεις), ἀλλὰ βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ δ ι χ α σ μ ὸ τῆς ἴδιας τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, τότε τὴ λύσι δὲν εἶναι καθόλου λογικὸ νὰ τὴ δίνη ἢ Πολιτεία «μὲ τὸ σπαθὶ τῆς», ἀλλὰ μόνον ἡ ἴ δ ι α ἢ ζ ω ἦ —καὶ ἢ Πολιτεία νὰ περιμένη ὡς πού ν' ἀποφανθῇ ἡ ζωὴ. Ὡς τότε ἄλλωστε θὰ ἔχη σπουδαῖο ἔργο νὰ ἐπιτελέσῃ, θάζοντας «ἐξ ὑστέρου» τὴ σφραγίδα τῆς σ ἐ κ ἄ θ ε β ἦ μ α ποῦ μέρα μὲ τὴν ἡμέρα θὰ κἀνη πρὸς τὴν ὀλοκληρωμένη, πλήρη λύσι, ἢ ἐθνικὴ συνείδησι.

Αὐτὸ ἄλλωστε θὰ πῆ διακυβέρνησι δημοκρατικῆ.

Π. ΚΛΩΝΑΡΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΥ ΕΝΑΤΟΥ ΤΟΜΟΥ 1986

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Louis Lepri-
nce — Ringuet: «Εύτυχια του ανθρώπου»,
σελ. 49-53. Β. Χαράλαμπος: «Τό φυσικό
κοσμοειδωλο των αρχαίων λαών και η Έλλη-
νική Φιλοσοφία», σ. 103-108. Β. Σταθάκη:
«Ο πολιτισμός και τό χριστιανικό μήνυμα (Κα-
θηγητικό χρέος)», σ. 134-138. Δ. Λιαρομμά-
τη: «Η άμβλωση ως πρόβλημα του Δικαίου»,
σ. 141-148. Β. Σταθάκη: «Ο πολιτισμός και
τό χριστιανικό μήνυμα» (Η εύθύνη των πι-
στών), σ. 164-166. Γ. Κ. Μαυρικάκη: «Τό
σύμπαν και ό άνθρωπος», σ. 167-171. Ίω.
Γ. Ξυνοπούλου: «Πυρηνική Ένέργεια», (Εύλο-
για ή Επιάλτης), σ. 193-198, 289-294. Γ.
Μαυρικάκη: «Ποιός είναι ό πραγματικός κό-
σμος;» σ. 205-209. Αίμ. Βορριά: «Ραδιενέρ-
γεια και ήθος», σ. 210-216, 307-311.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Α. Α. Α.: «Γρη-
γορίου του Θεολόγου - ή Διαθήκη του», σελ.
40-42. Β. Χαράλαμπος: «Τό φυσικό κο-
σμοειδωλο των αρχαίων λαών και ή Έλληνική
Φιλοσοφία», σ. 103-108. Christian Chabanis:
«Όμιλει ένας Φυσικός: Ό Louis Leprince —
Ringuet», σ. 109-112. Χ. Ε. Ε.: «Τό Δράμα
και ή κάθαρσις», σ. 139-140. Δημ. Παπαθανα-
σόπουλου: «Η άρετή ως άθλημα πνευματικών
και διαρκής προσπάθεια τελειώσεως», σ. 233-
237. Άρ. Α. Ασιώτη: «Η νέα εικόνα για
τόν άνθρωπο», σ. 246-248. Α. Ν. Ζούμπου:
«Η περί της «όροκρατίας» θεωρία έν τη
έννοια της «αιτίας», σ. 301.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Β. Σταθάκη: «Ιστο-
ρία και Ίδεολογίες», σελ. 4-9. Δ. Ν. Παπα-
θανασόπουλου: «Η έννοια του κλασσικού και
ό γραπτός λόγος», σ. 10-14, 54-56. Άρχιμ. Ι.
Γ. Άλεξίου: «Οι Έθνικές των Έλλήνων Συνε-
λεύσεις», σ. 65-67. Δ. Παπαθανασόπουλου: «Ό
δόμος της εθνικής μεγαλοσύνης», σ. 69-72.
Μ. Ι. Άντωνοπούλου: «Άσυλος θησαυρός»,
σ. 73-77. Σπυρ. Δε-Βιάζη: «Ό Σολωμός και
ή Έλληνική Έπανάστασις», Θ. Κουβά-
τσου - Κατσορίδου: Μακεδονία: «Πορεία πρός
τό 21», σ. 78-80. Άθ. Καραμπέτσου: «Η Ό-
δηγήτρια Ίδέα», σ. 81-83. Τιμοθ. Ι. Τιμοθα-
δη: «Τό 1821 μέσα από κείμενα», σ. 84-87.
Σπ. Μελά: «Μαντώ Μαυρογένους», σ. 88.
Μ. Ι. Άντωνόπουλου: «Άφνες και χρέος»,
σ. 238-240. Χρ. Κ. Παπαθανασίου: «Ό Ίερός
Αύγουστίνος», σ. 241-245. Ι. Γ. Κατσομή-
τρου: «Η πνευματική Άντίστασις στά χρό-
νια της Κατοχής 1941-1944», σ. 257-259.
Ίω. Χρ. Κωνσταντινίδη: «Η Άντίστασις του
Ίερού Κλήρου κατά την Ξενικήν Κατοχήν 1941-
1944», σ. 260-268. π. Ίωάννη Άλεξίου: «Η
πνευματική έργασια στά χρόνια της Κατοχής»,
σ. 269-271. Μ. Μηλίγκου: «Σαράντα χρόνια
ΰστερα από τη «Διακήρυξη» της Χ.Ε.Ε», σ.
295-296.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Δ. Παπαθανασό-
πουλου: «Η έννοια του κλασσικού και ό γρα-
πτός λόγος», σελ. 10-14, 54-56.
Μ. Ι. Άντωνόπουλου: «Ό Άσυλος θησαυρός»,
σ. 73-77. Χρ. Δ. Διακόπουλου: «Τό νόημα της
Παιδείας», σ. 225-232. Δημ. Παπαθανασόπου-
λου: «Η άρετή ως άθλημα πνευματικών και
διαρκής προσπάθεια τελειώσεως», σ. 233-237,
302-306.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Ι. Καραγιαννο-
πούλου: «Άπό την κοινωνική δραστηριότητα
του Μ. Βασιλείου», σελ. 1-3, Τό Νομικό Τμή-
μα της Χριστιανικής Ένώσεως Έπιστημόνων:
«Η άπαγόρευση της λογοκρισίας και ό περιο-
ρισμός των περί άσέμνων διατάξεων στις κινη-
ματογραφικές ταινίες», σ. 43-48, 90-94. Βασ.
Σταθάκη: «Ό πολιτισμός με τίς δυό του ό-
ψεις», σ. 97-102. Μ. Μηλίγκου: «Η θέση των
άδελφών νασκόμων στο παρόν και στο μέλ-
λον», σ. 129-133. Βασ. Σταθάκη: «Ό πολι-
τισμός και τό χριστιανικό μήνυμα (καθοδηγη-
τικό χρέος)», σ. 134-138. Δ. Λιαρομμάτη: «Η
άμβλωση ως πρόβλημα του Δικαίου», σ. 141-
148, 172-179. Μ. Μηλίγκου, -Θρασ. Κετσέα, -Γ.
Κατσομήτρου: «Διακήρυξη της Χριστιανικής
Ένώσεως Έπιστημόνων για τίς άμβλώσεις»,
σ. 149-150. Βασ. Κ. Σταθάκη: «Ό πολιτι-
σμός και τό χριστιανικό μήνυμα», (Η εύθύνη
των πιστών), σελ. 164-166. Δ. Δ. Κ.: «Κοσμο-
λογία και κοσμοθεωρία», σ. 180-181. Αίμ. Βορ-
ριά: «Ραδιενέργεια και ήθος», σ. 210-216. Β.
Σταθάκη: «Άντίστασις με έργα αγάπης», σ.
272-278. Μαργ. Πανταζοπούλου: «Άντίστασις
στη μεγάλη νύχτα», σ. 277-281.

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Α. Α. Α.: «Η
προσωπικότητα άπέναντι στο παράπτωμα», σελ.
22-24. Α. Α. Α.: «Η προσωπικότητα και ή
ανάγκη», σ. 33-39. Ρ. Τουρνιέρ: «Τό πνεύμα
δικεικίσεως», σ. 199-204.

ΜΟΥΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Ίω. Παπαγεωργίου:
«Οι εύρεγτικές και οι δυσμενείς επιδράσεις
της Μουσικής», σελ. 113-116, 151-155.

ΜΟΡΦΕΣ: Σ. Γ. Νινίκια: «Άλέξανδρος
Σολζενίτσιν, ό Χριστιανός», σελ. 15-21. Δ. Πό-
βου: «Σοφοκλής Χατζηδάκης», σ. 156. Ν. Π.
Μαστρογιαννοπούλου: «Δημήτριος Δ. Κωστά-
κης», σ. 161-163. Χρ. Ν. Παπαθανασίου: «Ό
Ίερός Αύγουστίνος», σ. 241-245. Α. Ν.
Ζούμπου: «Νικόλαος Κοτζιάς», σ. 29.

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ: Ι. Γ. Α.: σελ. 25-
26, 117 - 118, 182 - 183, 219 - 220,
251-252, 312-314.

ΚΑΙΝΑ ΚΑΙ ΠΑΛΙΑ: ΑΚΤΙΝΕΣ, σελ. 27-
28, 110 - 120, 217 - 218, 249 - 250.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ: Π. Κλωνάρη: Σελ. 30-32, 57-59, 95 - 96, 121 - 124, 157 - 160, 184 - 187, 221 - 224, 282-286, 315-316.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ: Α. Χ. Α.: «Προσευχή ψιθυριστή», σελ. 14. Γ. Βερίτη: «Τὰ κάλαντα τῆς σκλαβιάς», σ. 28. «Διπλή Γιορτή», σ. 83. «Ὁ Ἀναστάσιμος», σ. 140. «Μόνος μαζί Σου», σ. 216. «Ἑλλήνων Ὕμνος», σ. 232. Β. Καμβύση: «Νύχτα κραυγῶν», σ. 138. Καπάσογλου Φιλ.: «Κύριε Ἐλέησον», σ. 250. Στ. Μπολέτση: «Εἰς τὰς Ἐπάλξεις», σ. 245. Ι. Α. Νικολαΐδη: «Ἐξουθένωση», σ. 108. Σ. Ρ. Σαραντίδου: «Μαντώ», σ. 89. Δ. Σολωμοῦ: «Οἱ Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι», σ. 80. Α. Σταυρίτη: «Μπροστά στό θρόνο τό λαμπρό», σ. 68, «Ἦρθες ξανά», σ. 259. Α. Σταυρίτη: «Λαβωμένη Καλαμάτα καί Βηθλεέμ», σ. 300.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ: «Διακήρυξη γιά τήν εὐθανασία», σελ. 127-128. Ἰω. Παπαθανασίου: «Ἡ Ἱατρική γιά τόν πολιτισμό τῆς εἰρήνης», σ. 191-192.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ: Γ. Δ. Κούβελα: «Ἀστυδάμαντες 27 — Νέος Κόσμος», σελ. 62-64.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ: 59 - 61, 124 - 126, 188 - 190, 253 - 256 - 286 - 288.

Α'

Ἀγάπη σ. 3, 27, 109-112, 119-120, 166, 218, 224
Ἀδελφῆ-νοσοκόμος σ. 129-133
Einstein σ. 194
Ἀκτινοβολία ἠλεκτρομαγνητική σ. 205
Alexandros σ. 197
Ἀμβλώσεις σ. 141-150, 172-179, 221, 253, 287
Ἀναξαγόρας σ. 104-107
Ἀνάπτυξις τεχνολογική σ. 97
Ἀναρχία σ. 57
Ἀνδροῦτσος Ὀδυσσεύς σ. 85
Ἀνεργία σ. 190
Ἀντίσταση πνευματική σ. 280-281
Ἀντίσταση Ἐθνική σ. 257-259, 279
Ἀντισύλληψι σ. 32
Adler σ. 36
Ἀποστολή σ. 248
Ἀρετή σ. 227, 233-237
Ἀριστοτέλης σ. 107, 225, 235
Ἄσπερα σ. 254-256
Ἀστρονομία σ. 207-209
Ἄτομισμός σ. 249
Ἄτομοκρατία σ. 281
Αὐγουστίνος Ἱερός σ. 241-245

Β'

Βαβυλώνιοι σ. 104
Βασιλειάδα σ. 132
Βασίλειος Μέγας σ. 1, 3, 30-31, 132,231

Βεΐλ Σιμόν σ. 252
Weinberg Alvin σ. 198
Bia σ. 220
Βιολογία σ. 53

Γ'

Γαλιλαῖος σ. 108
Γερουλιάνος Μαρίνος σ. 246
Γιακουίν π. Γκλέμπ σ. 127
Jung σ. 34
Γλώσσα Ἑλληνική σ. 55

Δ'

Δαμασκηνός Ἀρχιεπίσκοπος σ. 261
Δαμασκός σ. 243
Διεθνισμός σ. 184
Διεκδίκηση σ. 199-204
Δίκαιον σ. 179
Δικαιοσύνη σ. 192, 240

Ε'

Ἐθνεγεραία σ. 67
Εἰρήνη σ. 251
Ἐκκλησία σ. 20
Ἐκπαίδευση σ. 190
Ἐκτρώσεις σ. 145, 158, 221
Ἐλευθερία σ. 52, 69-72, 81-83, 100
Ἐμβρυο σ. 142, 178
Ἐνέργεια πυρηνική σ. 193-198, 253
Ἐνέργεια ἄτομική σ. 195
Ἐνστικτο σ. 159
Ἐπανάστασι τοῦ Εἴκοσι ἕνα σ. 72, 81-87, 121
Ἐπανάσταση Γαλλική σ. 84
Ἐπιστήμες θετικές σ. 229
Ἐταιρεία Φιλική σ. 80
Ἔτος νεότητος σ. 59
Εὐαγγέλιο σ. 8, 111
Εὐθανασία σ. 127, 188

Ζ'

Janef σ. 248

Η'

Ἠθος σ. 210-216
Ἠλικία τρίτη σ. 122
Ἠμίωρο τῆς προσευχῆς σ. 269
Ἠσιόδος σ. 234

Θ'

Θεάματα ἄσπερα σ. 90-94
Θεολόγος Γρηγόριος σ. 40-42
Θεραπεία ψυχαναλυτική σ. 200
Θεοδωρακόπουλος Ι. σ. 287

Ι'

Ἰαπωνία σ. 117-118

Ίατρική	σ. 188-191
Ίδανικά	σ. 83
Ίεράρχες Τρείς	σ. 231
Ίιψεν Έρ.	σ. 251-252

Κ'

Καλαμάτα	σ. 282
Κάντ	σ. 1
Καπιταλισμός	σ. 188
Καποδίστριας Ι.	σ. 76
Καταναλωτισμός	σ. 135
Κατασκηνώσεις	σ. 121
Κίγκ Λούθερ	σ. 26
Κόκκινος Διονυσ.	σ. 87
Collingwood R.	σ. 5
Κολοκοτρώνης Θ.	σ. 84
Κοπέρνικος	σ. 108
Κοσμάς ο Αιτωλός	σ. 73
Κοσμοθεωρία	σ. 180
Κοσμολογία	σ. 180-181
Κόσμος αίσθητός	σ. 206
Κοτζίας Νικόλαος	σ. 29
Κρόνιν Α.	σ. 39
Κωτσάκης Δημήτριος	σ. 161-163

Λ'

Λένιν	σ. 6
Λεξιπενία	σ. 12
Lepince Ringuet Louis	σ. 49-53, 109-112
Λογία	σ. 274

Μ'

Μακεδονία	σ. 78-80
Μακρυγιάννης	σ. 77
Ματχ	σ. 6, 99
Μαυρογένους Μαντώ	σ. 88-89
Μήνυμα χριστιανικό	σ. 258, 270
Μονοτονικόν	σ. 54
Μορισέυ	σ. 252
Μουσική	σ. 113-116, 151-155
Bergson	σ. 200
Μπωβουάρ ντέ Σιμόν	σ. 251

Ν'

Ναρκωτικά	σ. 118
Νεολαία	σ. 60, 76
Νετρόνιο	σ. 171
Νομοθέτης	σ. 75-76

Ξ'

Ξάνθος Έμμανουήλ	σ. 84
Ξενοφών	σ. 235

Ο'

Οίκουμενικότητα	σ. 184-185
Όρθοδοξία	σ. 31, 166, 219

Όρθολογισμός	σ. 4
--------------	------

Π'

Παιδεία	σ. 73, 225-232
Παιδεία κλασσική	σ. 11, 56
Πάλη των τάξεων	σ. 8, 189
Παλυμπαρβαρισμός	σ. 135
Πανεπιστήμιον	σ. 228
Παράδοσις	σ. 240
Παρασκευόπουλος Λεωνίδας	σ. 275
Pasteur	σ. 50
Reguy	σ. 5
Πινδαρος	σ. 234
Πίστη	σ. 111, 239, 240
Πλάτων	σ. 107, 114, 231, 235
Πολιτισμός	σ. 39, 101, 191, 220
Πολυτονικόν	σ. 54
Προσευχή	σ. 26, 126, 252
Προσωπικότητα	σ. 23, 33-39, 181
Πρόσωπο	σ. 33, 37
Πρωτόνιο	σ. 170

Ρ'

Ραδισσθένεια	σ. 195, 210-216
Ραδιενέργεια	σ. 195
Ράδιο	σ. 194
Rasmussen	σ. 197
Ρήγας Φερραΐος	σ. 79
Ρωσία	σ. 19

Σ'

Sartr - Jean P.	σ. 251
Σολζενίτσιν Άλέξανδρος	σ. 15-21
Σοσιαλισμός	σ. 188
Σοφοκλής	σ. 237
Στρατόπεδα συγκεντρώσεως	σ. 275
Σύμπαν	σ. 167-171, 181
Συναίσθημα	σ. 248
Συνελεύσεις Έθνικές	σ. 65
Σταθμοί πυρηνικοί	σ. 195
Σταματόπουλος Φώτιος	σ. 275
Σωκράτης	σ. 228, 235

Τ'

Ταινίες άσπρες	σ. 43-48
Chernobyl	σ. 197
Touynbee	σ. 246
Tournier Paul	σ. 286-287

Υ'

Υγεία	σ. 192
Υλη	σ. 169-171
Υλισμός	σ. 198
Υλισμός Ίστορικός	σ. 6, 98, 188

Φ'

Φιλοσοφία Έλληνική	σ. 103
Φιόντοροφ Ίωάννης	σ. 117

Φορμαλισμός σ. 202
Frankl σ. 246-247
Freud S. σ. 36

Χ'

Harmand L. σ. 2
Χατζηδάκης Σοφοκλής σ. 156
Hegel σ. 99
Herder σ. 99-100

Χιροσίμα σ. 193
Χριστιανισμός σ. 39, 60, 135-138,
164-165, 186-187, 231
Χρόνης Κωνστ. σ. 276
Χρυσάνθος Ἀρχιεπίσκοπος σ. 260

Ψ'

Ψυχολογία σ. 37
Ψυχολογία ἰατρική σ. 247

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτῆτης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτῖνες», ὁδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθῆναι, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντὴς Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατριδῆς, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθῆναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Βλ. Δ. Σταματόπουλος, Ἱπποκράτους 189, 114 72 Ἀθῆναι. Τιμὴ τεύχους δρχ. 40. Ἐτησίᾳ συνδρομῇ, ἑσωτερικοῦ δρχ. 400, ἑξωτερικοῦ δολ. 10. Ἡ διεύθυνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύσῃ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα, ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελίαι ἐντύπων ἐν γένει καὶ βιβλιοκρισίαι δὲν δημοσιεύονται.

Τόπος ἐκδόσεως: Ἀθῆναι, Δεκέμβριος 1986

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΜΟΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Υ Π Ο

Α Ρ . Α . Α Σ Π Ι Ω Τ Η

ΨΥΧΙΑΤΡΟΥ

Περιλαμβάνει σε 6^η έκδοση τις μελέτες:

- 1) ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ
- 2) ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ
- 3) ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Πωλείται σε όλα τα βιβλιοπωλεία του Κέντρου και των Επαρχιών.
Κεντρική διάθεση των τόμων και παραγγελία: Γραφεία Περιοδικού
«Ακτίνες», Καρύτη 14 — 105 61 Αθήναι, — τηλ. 32 35 023.

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

*Κατάλογος τῶν βιβλίων πὸν ὑπάρχουν σήμερα στὰ γραφεῖα
τῶν «'Ακτίνων»*

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Α' 300	Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Ο ΨΥΧΙΚΟΣ ΤΗΣ ΚΟΣΜΟΣ (Β' έκδοσις) 200
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Β' 300	ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ ΜΟΥ 200
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμ. Α' 300	ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ 200
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμ. Β' 300	ΤΑ ΑΝΩΜΑΛΑ ΚΑΙ ΑΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ 200
Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΣΦΑΙΡΑ ΚΑΙ Ο ΝΕΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ 700	Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ 200
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (για ἀγόρια ἀπὸ 16 ἐτῶν καὶ ἄνω) 500	ΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ 200
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (για κορίτσια ἀπὸ 16 ἐτῶν καὶ ἄνω) 500	ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ 200
ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ 100	ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ 200
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ —Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ 200	ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΝ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ 200
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ —Η ΑΡΜΟΝΙΑ 350	Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ 250
	ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ Τόμος Α'. 800

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «'Ακτίνων» πὸν ἐπιθυμοῦν νὰ προμηθευθοῦν βιβλία ἀπὸ τὸν ὡς ἄνω κατάλογο παρακαλοῦνται νὰ τηλεφωνήσουν στὸ τηλέφωνο τῶν «'Ακτίνων» 32 35 023
